

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ปีการศึกษา 2551 ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบและเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1. ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 1.1 ความหมายระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 1.2 ความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 1.3 วัตถุประสงค์ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 1.4 คุณค่าระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 1.5 แนวคิดหลักในการดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 1.6 กระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
2. การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.1 ภารกิจหลักของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.2 กลยุทธ์ความสำเร็จในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.3 ยุทธศาสตร์การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.4 แนวทางการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.5 ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
3. บทบาทหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 3.1 คณะกรรมการสถานศึกษา
  - 3.2 คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง
  - 3.3 ผู้ปกครองนักเรียน
  - 3.4 คณะกรรมการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 3.5 ทีมนำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 3.6 ครูประจำชั้น ครูประจำวิชา
  - 3.7 ชุมชน
  - 3.8 มาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.1 ความหมายระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอนพร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจนโดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการและมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้อง หรือบุคคลภายนอกรวมทั้งการสนับสนุนส่งเสริมจากโรงเรียน มีผู้ให้ความหมายระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไว้ดังนี้

รัตติยา พานิชนอก (2550 : 1) กล่าวว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนหมายถึง การดูแลและให้ความช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นขั้นเป็นตอนหรือถ้านิยามตามหลักวิชาการคือ กระบวนการดำเนินงานเพื่อส่งเสริม พัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ เป็นคนดี มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีทักษะในการดำรงชีวิต เพื่อให้รอดพ้นจากภาวะวิกฤตทั้งปวง

สุธี พิมมานนท์ (2520 : บทคัดย่อ) กล่าวว่า การดูแลช่วยเหลือนักเรียนหมายถึง รวมถึง การส่งเสริม การป้องกัน และการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาโดยมีวิธีการและเครื่องมือสำหรับครูที่ปรึกษา และบุคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการดำเนินงานพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง ปลอดภัยจากสารเสพติด และมีความสุขในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม

การดูแลช่วยเหลือนักเรียนหมายถึงการส่งเสริม การป้องกันและการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาโดยมีวิธีการและเครื่องมือสำหรับครูที่ปรึกษา และบุคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการดำเนินงานเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง คุณภาพชีวิตที่ดี มีทักษะการดำรงชีวิตและรอดพ้นจากวิกฤติทั้งปวง (เยี่ยมลักษณ์ อุดมการณ์, 2548 : 95)

การดูแลช่วยเหลือนักเรียนหมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีขั้นตอนชัดเจน พร้อมทั้งมีวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐาน คุณภาพ และมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ โดยมีครูประจำชั้นครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานโดยการ อำนวยความสะดวก จากคณะผู้บริหารและร่วมผิชอบดำเนินงานโดยบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในและนอกสถานศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน บุคคลที่ประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ สวัสดิการ ความปลอดภัย การส่งเสริมและพัฒนาเด็กและเยาวชน หน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐ เอกชน ชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2547 : 4)

จากความหมายของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดูแล ช่วยเหลือ ส่งเสริม พัฒนาป้องกัน แก้ไขเพื่อให้นักเรียนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นโดยมีวิธีการ ขั้นตอนและเครื่องมือที่มีคุณภาพ

มาตรฐานและมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ โดยมีครูประจำชั้นเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานและบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในและนอกสถานศึกษา

1.2 ความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (มาตรา 6) และแนวการจัดการศึกษายังได้ให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนทุกคน โดยยึดหลักว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ (มาตรา 22) ในการจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ ทักษะและบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ซึ่งเรื่องหนึ่งที่กำหนดให้ดำเนินการคือ เรื่องความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (มาตรา 23) ทั้งนี้ การจัดการกระบวนการเรียนให้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนรู้จักประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาให้รู้จักทำได้ คิดเป็นทำเป็นรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่พึงงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา อีกทั้งมีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (มาตรา 24)

การพัฒนานักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวัง โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษานั้น นอกจากจะดำเนินการด้วยการส่งเสริม สนับสนุนนักเรียนแล้ว การป้องกันและการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นกับนักเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาเนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทั้งด้านการสื่อสาร เทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะส่งผลกระทบต่อผู้คนในเชิงบวกแล้ว ในเชิงลบก็ปรากฏเช่นกัน เป็นต้นว่า ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการระบาดของสารเสพติด ปัญหาการแข่งขันในรูปแบบต่าง ๆ ปัญหาครอบครัวซึ่งก่อเกิดความทุกข์ ความวิตกกังวล ความเครียด การปรับตัวที่ไม่เหมาะสม หรืออื่น ๆ ที่เป็นผลเสียต่อสุขภาพจิตและสุขภาพกายของทุกคนที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น ความสำเร็จที่เกิดจากการพัฒนานักเรียนให้เป็นไปตามความมุ่งหวังนั้น จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทุกคน โดยเฉพาะบุคลากรทุกคนในโรงเรียน ซึ่งมีครูประจำชั้นเป็นหลักสำคัญในการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างใกล้ชิดด้วยความรักและเมตตาที่มีต่อศิษย์ และภาคภูมิใจในบทบาทที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนให้เติบโตองงามเป็นบุคคลที่มีคุณค่าของสังคมต่อไป

บทบาทของครูที่กล่าวมานั้นคงไม่ใช่เรื่องใหม่ เพราะมีการปฏิบัติกันอย่างสม่ำเสมอ และได้ดำเนินการมานานแล้ว นับตั้งแต่อดีตจนได้รับการยกย่องให้เป็นปูชนียบุคคล เพื่อให้ทัน

ต่อความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย โดยเฉพาะการทำงานอย่างมีระบบที่มีกระบวนการทำงาน มีหลักฐานการปฏิบัติงาน มีเทคนิค วิธีการ หรือการใช้เครื่องมือต่าง ๆ เพื่อการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนแล้ว ความสำเร็จของงานย่อมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ ผลดีย่อมเกิดขึ้นกับทุกคนทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่ว่าจะเป็นครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนหรือสังคม

ในการพัฒนานักเรียนดังกล่าวมาแล้วนั้น มีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตรสถานศึกษา ที่มีความมุ่งหวังจะให้การศึกษาเป็นกระบวนการที่จะพัฒนาเยาวชนอย่างสมดุลรอบด้านทั้งร่างกาย สติปัญญา จิตใจ สังคมและสอดคล้องกับความต้องการส่วนบุคคล ชุมชน สังคม และประเทศชาติ โดยมุ่งเน้นความเสมอภาคทางการศึกษา การมีสุขภาพพลานามัยที่แข็งแรงสมบูรณ์ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ มีความสามารถในการแก้ปัญหาและการจัดการ รักที่จะเรียนรู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ ภาษาและศิลปวัฒนธรรมของประเทศในภูมิภาคเดียวกัน มีความสามารถในการปรับตัวในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง มีความรู้ ทักษะและลักษณะนิสัยที่เหมาะสมกับสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ รักและภาคภูมิใจในความเป็นไทยและท้องถิ่น รักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุข รวมทั้งร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าและดำรงความเป็นไทยอยู่ในสังคมโลกได้อย่างทัดเทียมมั่นคงและยั่งยืน (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 : 4)

1.3 วัตถุประสงค์ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1. เพื่อให้การดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน เป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อให้โรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการทำงานร่วมกัน โดยผ่านกระบวนการทำงานที่ชัดเจน มีร่องรอยหลักฐานการปฏิบัติงาน สามารถตรวจสอบและประเมินผลได้
3. เพื่อให้โรงเรียนมีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมีกระบวนการ วิธีการ และเครื่องมือที่มีคุณภาพ มีมาตรฐาน สามารถตรวจสอบได้
4. เพื่อส่งเสริมให้ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานและองค์กรภายนอกมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
5. เพื่อให้ให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือส่งเสริมและพัฒนาเต็มตามศักยภาพ เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

1.4 คุณค่าระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

คุณค่าของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1. นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทั่วถึงและตรงตามสภาพปัญหา

2. สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปด้วยดีและอบอุ่น
3. นักเรียนรู้จักตนเองและควบคุมตนเองได้ มีการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ซึ่งจะเป็นรากฐานในการพัฒนาความเก่ง (IQ) คุณธรรมจริยธรรม (MQ) และความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะอุปสรรค (AQ)
4. นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุขและได้รับการส่งเสริมพัฒนาเต็มตามศักยภาพโดยรอบด้าน
5. ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนอย่างเข้มแข็ง จริงจังด้วยความเอื้ออาทร

1.5 แนวคิดหลักในการดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าวจึงได้ดำเนินการให้มีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ มีความชัดเจน มีการประสานความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน รวมทั้งมีวิธีการ กิจกรรมและเครื่องมือต่าง ๆ ที่มีคุณภาพ ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน อันจะส่งผลให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนประสบความสำเร็จ โดยมีแนวคิดหลักในการดำเนินงาน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

1. มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต เพียงแต่ใช้เวลาและวิธีการแตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละคนมีความเป็นปัจเจกบุคคล ดังนั้น การยึดนักเรียนเป็นสำคัญในการพัฒนาเพื่อดูแลช่วยเหลือทั้งด้านการป้องกัน แก้ไขปัญหา หรือการส่งเสริมจึงเป็นสิ่งจำเป็น
2. ความสำเร็จของงาน ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมทั้งการร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำของทุกคน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นบุคลากรโรงเรียนในทุกระดับ ผู้ปกครอง หรือชุมชน ทั้งนี้ ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนย่อมไม่ใช่ยาสารพัดโรคที่จะแก้ไขปัญหาได้ทุกเรื่องแต่อย่างน้อยที่สุดจะช่วยวางพื้นฐานและแนวทางในเรื่องต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 1 - 2)
  1. การปรับเปลี่ยนบทบาทและเจตคติของผู้บริหารและครูอาจารย์ให้ไปสู่ความรับผิดชอบที่จะดูแลพัฒนาการของนักเรียนอย่างเป็นองค์รวม
  2. การวางระบบที่จะสร้างความมั่นใจว่านักเรียนทุกคน มีครูอาจารย์อย่างน้อยหนึ่งคนที่จะดูแลทุกข์สุขให้อย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง
  3. การสนับสนุนให้ครูอาจารย์ได้มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับผู้ปกครอง เพื่อให้การดูแลทางบ้าน โรงเรียน และชุมชนเชื่อมประสานกัน
  4. การส่งเสริมให้ผู้ปกครองรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่าย ในการช่วยกันเฝ้าระวังและดูแลบุตรหลาน

5. การประสานสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน ชุมชน และผู้ชำนาญการในสาขาต่าง ๆ เพื่อให้มีการส่งต่อ และรับช่วงการแก้ไขและส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนในรูปแบบสหวิทยาการ

1.6 กระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยครูประจำชั้นเป็นบุคลากรหลักในการปฏิบัติงาน มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ คือ (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, 2544 : 5)

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

1.1 ความสำคัญ

ด้วยความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคนที่มีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ไม่เหมือนกัน หล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้น การรู้ข้อมูลที่เป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ครูประจำชั้นมีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อการคัดกรองนักเรียน เป็นประโยชน์ในการส่งเสริม การป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์มิใช่การใช้ความรู้สึกหรือคาดเดา โดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหาที่นักเรียน ซึ่งจะทำให้ไม่เกิดข้อผิดพลาดต่อการช่วยเหลือนักเรียนหรือเกิดได้น้อยที่สุด

1.2 ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน

ครูประจำชั้น ควรมีข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนอย่างน้อย 3 ด้านใหญ่ ๆ คือ

1.2.1 ด้านความสามารถ แยกเป็น

1.2.1.1 ด้านการเรียน

1.2.1.2 ด้านความสามารถอื่น ๆ

1.2.2 ด้านสุขภาพ แยกเป็น

1.2.2.1 ด้านร่างกาย

1.2.2.2 ด้านจิตใจ - พฤติกรรม

1.2.3 ด้านครอบครัว แยกเป็น

1.2.3.1 ด้านเศรษฐกิจ

1.2.3.2 ด้านการคุ้มครองนักเรียน

1.2.4 ด้านอื่น ๆ ที่ครูพบเพิ่มเติม ซึ่งมีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับ

การดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล มีข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนที่ควรทราบ
ปรากฏ ในตาราง 1

ตาราง 1 ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

ข้อมูลนักเรียน	รายละเอียดข้อมูลพื้นฐานที่ควรทราบ
1. ด้านความสามารถ	
1.1 ด้านการเรียน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในแต่ละรายวิชา 2. ผลการเรียนรู้เฉลี่ยในแต่ละภาคเรียน 3. พฤติกรรมการเรียนในห้องเรียนที่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน เช่น ไม่ตั้งใจเรียน ขาดเรียน เป็นต้น
1.2 ด้านความสามารถอื่น ๆ	<ol style="list-style-type: none"> 1. บทบาทหน้าที่พิเศษในโรงเรียน 2. ความสามารถพิเศษ 3. การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน
2. ด้านสุขภาพ	
2.1 ด้านร่างกาย	<ol style="list-style-type: none"> 1. ส่วนสูง น้ำหนัก 2. โรคประจำตัว ความบกพร่องทางร่างกาย เช่น การได้ยิน การมองเห็น
2.2 ด้านจิตใจ – พฤติกรรม	<ol style="list-style-type: none"> 1. อารมณ์ซึมเศร้า / วิตกกังวล 2. ความประพฤติ 3. พฤติกรรมอยู่ไม่นิ่ง / สมาธิสั้น 4. บุคลิกภาพเก็บตัว / ขี้อาย
3. ด้านครอบครัว	
3.1 ด้านเศรษฐกิจ	<ol style="list-style-type: none"> 1. รายได้ของบิดา มารดา / ผู้ปกครอง 2. อาชีพของผู้ปกครอง 3. ค่าใช้จ่ายที่นักเรียนได้รับในการมาโรงเรียน 4. จำนวนพี่น้อง / บุคคลในครอบครัว 5. สถานภาพของบิดา มารดา 6. บุคคลที่ดูแลรับผิดชอบนักเรียน

ตาราง 1 (ต่อ)

ข้อมูลนักเรียน	รายละเอียดข้อมูลพื้นฐานที่ควรทราบ
3.2 ด้านการคุ้มครองนักเรียน	1. ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว 2. ลักษณะที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม 3. ความเจ็บป่วยของบุคคลในครอบครัว หรือการใช้สารเสพติด การติดยา การพนัน เป็นต้น

ที่มา : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2544 : 10 - 11)

1.3 วิธีการและเครื่องมือในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

ครูประจำชั้นควรใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลนักเรียนที่ครอบคลุมทั้งด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ และด้านครอบครัวที่สำคัญ คือ

1.3.1 ระเบียบสะสม

1.3.2 แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ)

1.3.3 วิธีการและเครื่องมืออื่น ๆ เช่น การสัมภาษณ์นักเรียน การศึกษาจากแฟ้มสะสมผลงาน การเยี่ยมบ้าน การศึกษาข้อมูลจากแบบบันทึกการตรวจสุขภาพด้วยตนเอง ซึ่งจัดทำโดยกรมอนามัย เป็นต้น

ระเบียบสะสม

ระเบียบสะสม เป็นเครื่องมือในรูปแบบของเอกสารเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน โดยนักเรียนเป็นผู้กรอกข้อมูล และครูประจำชั้นนำข้อมูลเหล่านั้นมาศึกษา พิจารณาทำความเข้าใจนักเรียนเบื้องต้น หากข้อมูลไม่เพียงพอ หรือมีข้อสังเกตบางประการ ก็ควรหาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยวิธีการต่าง ๆ นอกจากนั้นยังเป็นข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน จึงต้องเป็นความลับเก็บไว้อย่างดี รวมทั้งต้องเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างต่อเนื่อง 3 ปีการศึกษาหรือ 6 ภาคเรียนและส่งต่อระเบียบสะสมไปยังครูประจำชั้นคนใหม่ในปีการศึกษาต่อไป

แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ)

แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก เป็นเครื่องมือสำหรับการคัดกรองนักเรียนด้านพฤติกรรม การปรับตัว ที่มีผลเกี่ยวเนื่องกับสภาพจิตใจ ซึ่งจะช่วยให้ครูประจำชั้นมีแนวทางการพิจารณานักเรียนด้านสุขภาพจิตมากขึ้น และเป็นเครื่องมือที่กรมสุขภาพจิตเป็นจัดทำขึ้น ซึ่งแบบประเมินพฤติกรรมเด็กดังกล่าว มี 3 ชุด คือ ชุดที่ครูเป็นผู้ประเมินเด็ก ชุดที่พ่อแม่

ผู้ปกครอง เป็นผู้ประเมินเด็ก และชุดที่เด็กประเมินตนเอง โดยที่แต่ละชุดจะมีเนื้อหาและจำนวนข้อ 25 ข้อ เท่ากัน

วิธีการและเครื่องมืออื่น ๆ

ในกรณีที่ข้อมูลของนักเรียนจากระเบียบสะสมและแบบประเมินพฤติกรรมเด็กไม่พอเพียงหรือเกิดกรณีที่จำเป็นต้องมีข้อมูลเพิ่มเติม ครูประจำชั้นก็อาจใช้วิธีการและเครื่องมืออื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น การสังเกตพฤติกรรมอื่น ๆ ในห้องเรียน การสัมภาษณ์และการเยี่ยมบ้านนักเรียน เป็นต้น

2. การคัดกรองนักเรียน

2.1 ความสำคัญ

การคัดกรองนักเรียน เป็นการพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน เพื่อการจัดกลุ่มนักเรียนเป็น 2 กลุ่ม คือ

2.1.1 กลุ่มปกติ คือ นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนแล้วอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มปกติ

2.2.2 กลุ่มเสี่ยง คือ นักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์กลุ่มเสี่ยง หรือกลุ่มที่มีปัญหาตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนต้องให้การช่วยเหลือป้องกันหรือแก้ไขตามแต่กรณีผลการคัดกรอง ครูประจำชั้นจำเป็นต้องระมัดระวังอย่างยิ่งที่จะไม่ทำให้นักเรียนรู้ว่าถูกจัดกลุ่มอยู่ในกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา ซึ่งมีความแตกต่างจากกลุ่มปกติ ต้องเก็บเป็นความลับ รวมทั้งระมัดระวังในการสื่อสารที่จะทำให้ผู้ปกครองเกิดความรู้สึกว่าเป็นบุตรหลานของตนถูกจัดอยู่ในกลุ่ม ผิดปกติ ซึ่งอาจมีผลเสียต่อนักเรียนในภายหลัง

2.2 แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการคัดกรองนักเรียน

ให้อยู่ในดุลยพินิจของครูประจำชั้นและยึดถือเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนเป็นหลักด้วย โรงเรียนจึงควรมีการประชุมเพื่อพิจารณาเกณฑ์การจัดกลุ่มนักเรียนให้มีมาตรฐานหรือแนวทางการคัดกรองที่เหมือนกัน เป็นที่ยอมรับของครูในโรงเรียน สำหรับประเด็นการพิจารณาเพื่อจัดทำเกณฑ์การคัดกรองและแหล่งข้อมูลเพื่อคัดกรองนักเรียนแต่ละด้าน ปรากฏในตาราง 2

ตาราง 2 เกณฑ์การคัดกรองและแหล่งข้อมูลเพื่อการคัดกรองนักเรียนแต่ละด้าน

ข้อมูลนักเรียน	ตัวอย่างประเด็นการพิจารณา	แหล่งข้อมูล
1. ด้านความสามารถ		
1.1 ด้านการเรียน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผลการเรียนรู้ที่ได้และ ความเปลี่ยนแปลงของผลการเรียน 2. ความเอาใจใส่ ความพร้อมใน การเรียน 3. ความสามารถในการเรียน 4. ความสม่ำเสมอในการมาโรงเรียน เวลาที่มาโรงเรียน การเข้าชั้นเรียน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ระเบียบสะสม 2. วิธีการอื่น ๆ เช่น การสังเกต พฤติกรรมนักเรียน การได้ ข้อมูลจากครูที่เกี่ยวข้องกับ นักเรียน เป็นต้น
1.2 ด้านความ สามารถอื่น ๆ	<ol style="list-style-type: none"> 1. การแสดงออกถึงความสามารถพิเศษ 2. ความถนัด ความสนใจ และผลงานใน อดีตที่ผ่านมา 3. บทบาทหน้าที่พิเศษในโรงเรียน 4. การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของ นักเรียน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ระเบียบสะสม 2. วิธีการอื่น ๆ เช่น การได้ข้อมูล จากเพื่อนนักเรียน แฟ้มสะสม ผลงานพฤติกรรมที่แสดงออก ของนักเรียน เป็นต้น
2. ด้านสุขภาพ		
2.1 ด้านร่างกาย	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความปกติ ความพิการหรือ ความบกพร่องทางร่างกาย เช่น การมองเห็น การได้ยิน เป็นต้น 2. โรคประจำตัว 3. ความสัมพันธ์ระหว่างน้ำหนักกับ ส่วนสูง 4. ความสะอาดของร่างกาย 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ระเบียบสะสม 2. วิธีการอื่น ๆ เช่น การสังเกต การสอบถามจากครูพยาบาล จากแบบบันทึกการตรวจ สุขภาพด้วยตนเองสำหรับ นักเรียน ม.1 - ม.6 เป็นต้น
2.2 ด้านจิตใจ - พฤติกรรม	<ol style="list-style-type: none"> 1. สภาพอารมณ์ที่มีผลต่อการดำเนิน ชีวิตประจำวัน เช่น ความวิตกกังวล หรือ ซึมเศร้า 2. ความประพฤติ 3. พฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อ การเรียน ความสามารถพิเศษและ การปรับตัวของนักเรียน เช่น พฤติกรรมที่อยู่ไม่นิ่ง สมาธิสั้น 4. ความสัมพันธ์กับเพื่อน/ครู/ผู้ปกครอง การใช้สารเสพติด การลักขโมย พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ระเบียบสะสม 2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก 3. วิธีการอื่น ๆ เช่น การสังเกต พฤติกรรม การได้ข้อมูลจาก เพื่อนนักเรียน 4. ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ตาราง 2 (ต่อ)

ข้อมูลนักเรียน	ตัวอย่างประเด็นการพิจารณา	แหล่งข้อมูล
3. ด้านครอบครัว 3.1 ด้านเศรษฐกิจ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้หารายได้ให้ครอบครัว 2. ฐานะเศรษฐกิจของครอบครัว ภาระหนี้สิน 3. ความเพียงพอของรายรับกับรายจ่าย 4. จำนวนเงินที่นักเรียนได้รับและใช้จ่าย ในแต่ละวัน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ระเบียบสะสม 2. วิธีการอื่น ๆ เช่น การได้ข้อมูล จากเพื่อนนักเรียน หรือจาก นักเรียนโดยตรง เป็นต้น
3.2 ด้านการคุ้มครองนักเรียน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความสามารถในการคุ้มครองดูแล นักเรียนได้อย่างปลอดภัยและเหมาะสม ของผู้ปกครอง 2. ความเหมาะสมของสภาพที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อม 3. ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว เช่น อบอุ่น หรือมีทะเลาะเบาะแว้ง ใช้ ความรุนแรงในการตัดสินใจแก้ไขปัญหา ซึ่งมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของนักเรียน เช่น ซึม เหม่อลอย แสดงออกถึงการไม่อยากกลับบ้าน เป็นต้น 4. การใช้สารเสพติด สุรา หรือ เล่น การพนัน รวมถึงความเจ็บป่วยเรื้อรัง/ รุนแรงของสมาชิกในครอบครัว 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ระเบียบสะสม 2. วิธีการอื่น ๆ เช่น การสังเกต พฤติกรรมนักเรียน การสอบถามจากนักเรียน โดยตรงหรือจากกลุ่มเพื่อน
4. ด้านอื่น ๆ	<ol style="list-style-type: none"> 1. พฤติกรรมอื่น ๆ ที่เปลี่ยนแปลงจากเดิม ซึ่งอาจเป็นไปในทางที่ดีขึ้นหรือ มีความไม่เหมาะสมที่ส่งผลกระทบต่อ ความสามารถ สุขภาพและการดำเนิน ชีวิตประจำวันของนักเรียน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสังเกตพฤติกรรมของ นักเรียน 2. การสัมภาษณ์นักเรียน จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น เพื่อนนักเรียน เป็นต้น

ที่มา : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2544 : 16 – 18)

3. การส่งเสริมนักเรียน

3.1 ความสำคัญ

การส่งเสริมนักเรียน เป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครูประจำชั้นไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มปกติหรือกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา ให้มีคุณภาพมากขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติ กลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา และเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง/ปัญหากลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ และมีคุณภาพตามที่โรงเรียนหรือชุมชนคาดหวังต่อไป

3.2. วิธีการและเครื่องมือเพื่อการส่งเสริมนักเรียน

การส่งเสริมนักเรียน มีหลายวิธีที่โรงเรียนสามารถพิจารณาดำเนินการได้แต่กิจกรรมหลักสำคัญที่โรงเรียนต้องดำเนินการ คือ

3.2.1 การจัดกิจกรรมโฮมรูม (Home room)

3.2.2 การจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom meeting)

แนวดำเนินการจัดกิจกรรมโฮมรูม (Home room) ในการส่งเสริมนักเรียน มีรายละเอียด ปรากฏในตาราง 3

ตาราง 3 แนวดำเนินการจัดกิจกรรมโฮมรูม

สาระความรู้	แนวดำเนินการ
<p>กิจกรรมโฮมรูม เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อส่งเสริมนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มก็ได้ ซึ่งสถานที่ที่ใช้จัดกิจกรรมโฮมรูมอาจเป็นที่ห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน ให้มีบรรยากาศเสมือนบ้าน ที่มีครูประจำชั้นและนักเรียนเป็นดั่งสมาชิกในครอบครัวเดียวกันและมีการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อนักเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น การรู้จักตนเองของนักเรียน การรู้จักผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม มีทักษะการตัดสินใจ ทักษะการปรับตัวและการวางแผนชีวิต เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ ครูและนักเรียนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมด้วยกัน</p>	<p>แนวดำเนินการจัดกิจกรรมโฮมรูม มีดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กำหนดกิจกรรมโฮมรูม โดยยึดตามความต้องการของนักเรียน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมโฮมรูม ดังนี้ <ol style="list-style-type: none"> 1.1 สำรวจความต้องการของนักเรียนในการจัดกิจกรรมโฮมรูม 1.2 พิจารณาเลือกหัวข้อและวิธีการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนหรือให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น ๆ เป็นเรื่องที่ทันสมัย 1.3 การจัดกิจกรรมโฮมรูมแต่ละครั้ง ควรมีการดำเนินการเป็นหลักฐาน ทั้งก่อนดำเนินการและหลังดำเนินการ ซึ่งอาจเขียนในรูปแบบของบันทึกการจัดกิจกรรม หรืออื่น ๆ รวมทั้งให้มีการบันทึกผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนหลังการจัดกิจกรรมโฮมรูมทุกครั้ง ซึ่งการบันทึกอาจบันทึกในแผนการจัดกิจกรรมหรือในแบบฟอร์มบันทึกที่แยกออกมาต่างหากก็ได้ 1.4 ประเมินผลการจัดกิจกรรมและจัดทำรายงาน 2. โรงเรียนกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมโฮมรูมหรือมีคู่มือใน

ตาราง 3 (ต่อ)

สาระความรู้	แนวดำเนินการ
ประโยชน์ของการจัดกิจกรรม โฮมรูม จะช่วยให้ครูประจำชั้นรู้จักนักเรียนมากขึ้น สามารถส่งเสริมความสามารถและป้องกันปัญหาของนักเรียนได้อีกด้วย	<p>การจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง โดยมีจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียนในการพัฒนานักเรียน ครูประจำชั้นก็ดำเนินการตามนั้น แต่ให้มีความยืดหยุ่นในการกำหนดหัวข้อและวิธีการดำเนินกิจกรรมให้เหมาะสมและทันสมัย</p> <p>2.1 วิธีการผสมผสาน โดยยึดความต้องการของนักเรียนและนโยบายของโรงเรียนในการพัฒนานักเรียน ในการจัดกิจกรรมโฮมรูม</p> <p>2.2 วิธีการอื่น ๆ ตามความเหมาะสม</p>

ที่มา : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2544 : 19 – 20)

ในส่วนของแนวดำเนินการจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom meeting) ในการส่งเสริมนักเรียน มีรายละเอียด ปรากฏในตาราง 4

ตาราง 4 แนวดำเนินการจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน

สาระความรู้	แนวดำเนินการ
การประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน เป็นการพบปะกันระหว่างครูประจำชั้นกับผู้ปกครองนักเรียน เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันและร่วมมือกันดูแลช่วยเหลือนักเรียนระหว่างบ้าน โรงเรียน และผู้ปกครองด้วยกัน	<p>ครูประจำชั้น ควรจัดประชุมอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง ซึ่ง การประชุมนี้มิใช่การรายงานสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มากขึ้น ดังนั้น สิ่งสำคัญที่ควรตระหนักในการจัดกิจกรรมประชุมก็คือ</p> <p>1. การเตรียมการ</p> <p>ครูประจำชั้นควรเตรียมความพร้อมก่อนการประชุมในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะข้อมูลของนักเรียนแต่ละคนและกิจกรรมที่จะดำเนินการ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมที่ชัดเจน</p>

ตาราง 4 (ต่อ)

สาระความรู้	แนวดำเนินการ
<p>การประชุมผู้ปกครองดังกล่าวจะทำให้ให้นักเรียนได้รับความเอาใจใส่จากผู้ปกครองมากขึ้น ทั้งการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณภาพ มีความสามารถมากยิ่งขึ้น หรือร่วมมือกับทางโรงเรียนในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหานักเรียน</p>	<p>2. การสื่อสาร ครูประจำชั้น ควรระมัดระวังคำพูดที่ก่อให้เกิดความรู้สึกทางลบหรือต่อต้านจากผู้ปกครอง เช่น การตำหนินักเรียนหรือผู้ปกครองการแจ้งข้อบกพร่องของนักเรียนในที่ประชุมหรือจะเป็นการส่วนตัวก็ตาม แต่ควรเป็นการพูดแสดงถึงความเข้าใจในตัวนักเรียน แสดงถึงความห่วงใยใส่ใจของครูที่มีต่อนักเรียนทุกคนและอาศัยกิจกรรมที่จะทำให้ผู้ปกครองตระหนักในความรับผิดชอบและต้องการปรับปรุงหรือแก้ไขในส่วนที่บกพร่องของนักเรียน</p> <p>3. การจัดกิจกรรมในการประชุม การที่จะให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประชุมนั้นจำเป็นต้องใช้กิจกรรมต่าง ๆ โดยเริ่มด้วยการสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้ปกครองด้วยกันก่อน จึงจะมีกิจกรรมอื่น ๆ ให้ผู้ปกครองได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งเป็นสาระที่เป็นประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียน</p> <p>4. การสรุปผลและบันทึกหลักฐานการประชุมผู้ปกครอง การประชุมแต่ละครั้ง ครูประจำชั้นควรมีการสรุปผลและจัดทำเอกสารเป็นหลักฐาน เพื่อประโยชน์ ดังนี้</p> <p>4.1 เป็นหลักฐานในการจัดประชุมแต่ละครั้ง 4.2 เป็นข้อมูลสำหรับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนต่อไป 4.3 เป็นข้อมูลสำหรับการจัดประชุมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครองในครั้งต่อไป</p>

ที่มา : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2544 : 21 - 22)

4. การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน

4.1 ความสำคัญ

การดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูประจำชั้นควรให้ความเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหานั้น จำเป็นอย่างมากที่ต้องให้การดูแลใส่ใจอย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือ ทั้งการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนโดยไม่ปล่อยปละละเลย นักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนจึงเป็นภาระงานที่ยิ่งใหญ่และมีคุณค่าอย่างมาก ในการพัฒนาให้นักเรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมต่อไป นอกจากนี้ทุกครั้งที่ของการช่วยเหลือนักเรียน ควรมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานด้วย

4.2 วิธีการและเครื่องมือเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหา

การป้องกันและแก้ไขปัญหให้กับนักเรียนนั้นมีหลายเทคนิค วิธีการ แต่สิ่งที่ครูประจำชั้นจำเป็นต้องดำเนินการมี 2 ประการ คือ

4.2.1 การให้การปรึกษาเบื้องต้น

4.2.2 การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

ซึ่งแนวดำเนินการการให้คำปรึกษาเบื้องต้นเพื่อเป็นการป้องกันและแก้ไข ปัญหา มีรายละเอียด ปรากฏในตาราง 5

ตาราง 5 แนวดำเนินการการให้คำปรึกษาเบื้องต้น

สาระความรู้	แนวดำเนินการ
<p>การให้คำปรึกษาเบื้องต้นกับนักเรียนเป็นการช่วยเหลือ ผ่อนคลาย ปัญหาให้ลดน้อยลงทั้งด้านความรู้สึก ความคิดและการปฏิบัติตนของนักเรียนโดยมุ่งหวังให้นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามหรือพึงประสงค์</p> <p>ปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การปรึกษามีประสิทธิภาพในการช่วยเหลือนักเรียน ครูประจำชั้นควรมีความรู้และทักษะพื้นฐาน ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. จิตวิทยาวัยรุ่น 2. ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ทั้งร่างกายและจิตใจกระบวนการ และทักษะการปรึกษาเบื้องต้นที่สำคัญ ๆ คือ <ol style="list-style-type: none"> 2.1 การสร้างสัมพันธภาพ 2.2 การใช้คำถาม 2.3 การรับฟังทั้งเนื้อหาและความรู้สึก 2.4 การช่วยเหลือแก้ไขปัญห 3. แนวทางการแก้ไขปัญหของนักเรียนในแต่ละลักษณะปัญหา 	<p>ครูประจำชั้นควรมีความพร้อมในการให้การปรึกษาช่วยเหลือ นักเรียนด้วยความรู้สึกที่ดีต่อนักเรียน ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบการศึกษา โดยมีกระบวนการในการปรึกษา ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สร้างสัมพันธภาพ 2. พิจารณาและทำความเข้าใจปัญหา 3. กำหนดวิธีการและดำเนินการแก้ไขปัญหา 4. ยุติการปรึกษา <p>การเป็นผู้ให้การปรึกษาที่ดี มีคุณภาพนั้น ควรจะปฏิบัติดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการปรึกษาหรือวิธีการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนในด้านต่าง ๆ ซึ่งอาจรับการอบรมจากหน่วยงานภายนอก หรือโรงเรียนจัดอบรมให้ 2. หมั่นฝึกฝนทักษะการปรึกษา พัฒนา เพื่อเพิ่มพูนความสามารถอย่างสม่ำเสมอ 3. ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการ หรือความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการปรึกษา การดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ที่มา : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2544 : 24)

ในส่วนของแนวดำเนินการการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียน มีรายละเอียด ปรากฏในตาราง 6

ตาราง 6 แนวดำเนินการการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียน

สาระความรู้	แนวดำเนินการ
<p>ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียน นอกจากจะให้การปรึกษาเบื้องต้นแล้ว การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการช่วยเหลือนักเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญเพราะจะทำให้การช่วยเหลือมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจของครู รวมทั้งผู้ปกครองด้วย</p>	<p>ครูประจำชั้น สามารถคิดพิจารณากิจกรรมเพื่อการแก้ไขปัญหาของนักเรียนได้หลายแนวทาง ซึ่งในที่นี้สรุปไว้ 5 แนวทางที่จำเป็น คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การใช้กิจกรรมเสริมหลักสูตร 2. การใช้กิจกรรมในห้องเรียน 3. การใช้กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน 4. การใช้กิจกรรมชมรมเสริม 5. การใช้กิจกรรมการสื่อสารกับผู้ปกครอง <p>สำหรับข้อ 2, 3 และ 5 ครูประจำชั้นสามารถดำเนินการด้วยตนเอง ส่วนข้อ 1 และ 4 จำเป็นต้องมีการประสานงานเพื่อขอความร่วมมือจากครูอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการสนับสนุนจากผู้บริหาร โรงเรียนด้วย แต่อย่างไรก็ตามการช่วยเหลือทั้ง 5 กิจกรรมดังกล่าว ครูประจำชั้นสามารถขอคำแนะนำความคิดเห็นจากครูอื่น ๆ ในการจัดกิจกรรมเพื่อให้ได้ผลยิ่งขึ้นและควรคำนึงถึงด้านอื่น ๆ ด้วยเช่น</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ความเหมาะสม สอดคล้องกับลักษณะปัญหา 2. บุคลิกลักษณะของนักเรียนแต่ละคน 3. สภาพของชั้นเรียน / โรงเรียน / ชุมชน

ที่มา : หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา (2544 : 25)

4.3 ข้อพึงตระหนักในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียน

4.3.1. การรักษาความลับ

4.3.1.1 เรื่องราวข้อมูลของนักเรียนที่ให้การช่วยเหลือแก้ไขต้องไม่นำไปเปิดเผย ยกเว้นเพื่อขอความร่วมมือในการช่วยเหลือนักเรียนกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยไม่ระบุชื่อและสกุลจริงของนักเรียน และการเปิดเผยควรเป็นไปในลักษณะที่ให้เกียรตินักเรียน

4.3.1.2 บันทึกข้อมูลการช่วยเหลือนักเรียน ควรเก็บไว้ในที่ที่เหมาะสมและสะดวกในการเรียกใช้

4.3.1.3 การรายงานการช่วยเหลือนักเรียน ควรรายงานในส่วนที่เปิดเผย

ได้โดยให้เกียรติและคำนึงถึงประโยชน์ของนักเรียนเป็นสำคัญ

4.3.2 การแก้ไขปัญหา

4.3.2.1 การช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียน ต้องพิจารณาสาเหตุของปัญหาให้ครบถ้วนและหาวิธีการช่วยเหลือให้เหมาะสมกับสาเหตุนั้น ๆ เพราะปัญหาไม่ได้เกิดจากสาเหตุเพียงสาเหตุเดียว แต่อาจจะเกิดจากหลายสาเหตุที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

4.3.2.2 ปัญหาที่เหมือนกันของนักเรียนแต่ละคนไม่จำเป็นต้องเกิดจากสาเหตุที่เหมือนกันและวิธีการช่วยเหลือที่ประสบความสำเร็จกับนักเรียนคนหนึ่ง ก็อาจไม่เหมาะสมกับนักเรียนอีกคนหนึ่ง เนื่องจากความแตกต่างของบุคคล ดังนั้นการช่วยเหลือนักเรียนโดยเฉพาะ การให้การปรึกษาจึงไม่มีสูตรการช่วยเหลือสำเร็จตายตัว เพียงแต่มีแนวทาง กระบวนการหรือทักษะการช่วยเหลือที่ครูแต่ละคนสามารถเรียนรู้ ผักผ่อน เพื่อการนำไปใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละปัญหาในนักเรียนแต่ละคน

5. การส่งต่อ

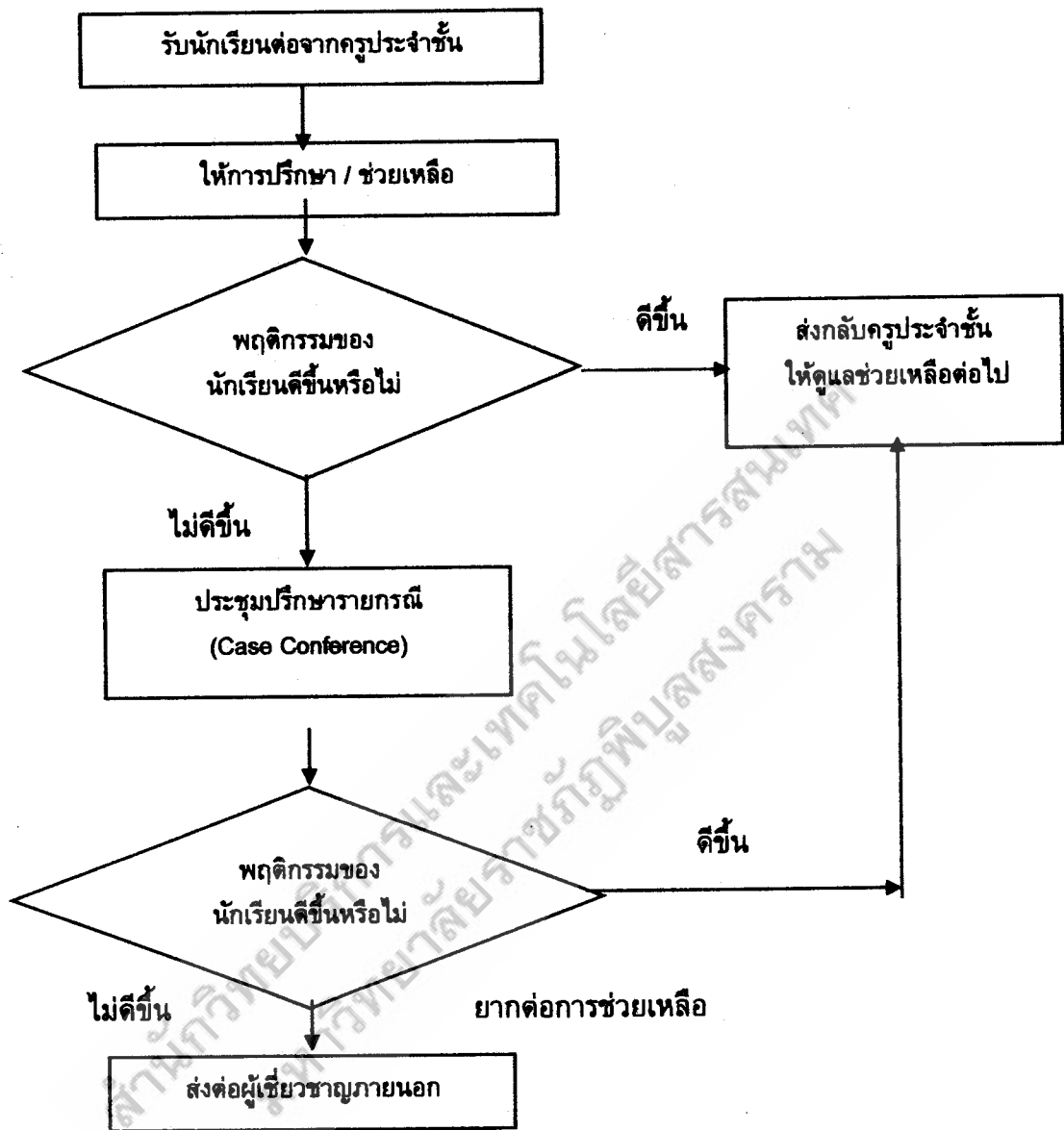
5.1 ความสำคัญ

การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนตามกระบวนการในข้อ 4 นั้น อาจมีบางกรณีที่มีปัญหาที่มีความยากต่อการช่วยเหลือหรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ก็ควรดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป เพื่อให้ปัญหาได้รับการช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น หากปล่อยให้ปัญหานี้เป็นบทบาทหน้าที่ของครูประจำชั้นหรือครูคนใดคนหนึ่งนั้น ความยุ่งยากของปัญหาอาจมีมากขึ้น หรือลุกลามกลายเป็นปัญหาใหญ่โตจนยากต่อการแก้ไข การส่งต่อแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

5.1.1 การส่งต่อภายใน ครูประจำชั้นส่งต่อไปยังครูที่สามารถให้การช่วยเหลือนักเรียนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหา เช่น ส่งต่อครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชา หรือฝ่ายปกครอง เป็นต้น

5.1.2 การส่งต่อภายนอก ครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการ ส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอก

สำหรับการส่งต่อภายใน หากส่งต่อไปยังครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองจะเป็นการแก้ไขปัญหายากต่อการช่วยเหลือของครูประจำชั้น ฉะนั้นครูที่รับต่อต้องมีการช่วยเหลืออย่างเป็นระบบ และประสานการทำงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อการช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพ แต่หากเกิดกรณียากต่อการช่วยเหลืออีก ก็ต้องส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอกเช่นกัน ดังกระบวนการดำเนินงานของครูแนะแนว ครูฝ่ายปกครอง ในแผนภาพประกอบ 1

แผนภาพประกอบ 1 แสดงกระบวนการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาของครูแนะแนว
และฝ่ายบริหารกิจการนักเรียน

ที่มา : กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2544 : 37)

5.2 แนวทางการพิจารณาในการส่งต่อโดยครูประจำชั้น

มีแนวทางการพิจารณาในการส่งต่อสำหรับครูประจำชั้น ดังนี้

5.2.1 นักเรียนมีพฤติกรรมคงเดิมหรือไม่ดีขึ้น หรือแย่ลง แม้ว่าครูประจำชั้นจะดำเนินการช่วยเหลือด้วยวิธีการใด ๆ

5.2.2 นักเรียนไม่ให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือของครูประจำชั้น เช่น นัดให้มาพบแล้วไม่มาตามนัดอยู่เสมอให้ทำกิจกรรมเพื่อการช่วยเหลือก็ไม่ยินดีร่วมกิจกรรมใด ๆ เป็นต้น

5.2.3 ปัญหาของนักเรียนที่เป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น เกี่ยวข้องกับความรู้สึกความซับซ้อนของสภาพจิตใจที่จำเป็นต้องให้การช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด และได้รับการบำบัดทางจิตวิทยา ควรพิจารณาส่งต่อให้ผู้มีความรู้ความสามารถเฉพาะทางเพื่อดำเนินการให้ความช่วยเหลือต่อไป

5.3 แนวดำเนินการส่งต่อนักเรียน

แนวดำเนินการส่งต่อนักเรียนของครูประจำชั้นเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหา มีรายละเอียด ปรากฏในตาราง 7

ตาราง 7 แนวดำเนินการส่งต่อนักเรียนของครูประจำชั้นเพื่อการแก้ไขปัญหาของนักเรียน

แนวทางการส่งต่อนักเรียน	จุดประสงค์
1. ครูประจำชั้นประสานงานกับครูที่จะช่วยเหลือนักเรียนต่อ เพื่อให้ทราบล่วงหน้าก่อน	1. เพื่อให้ผู้รับนักเรียนต่อได้เตรียมการในการช่วยเหลือนักเรียน
2. สรุปรายชื่อข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือและวิธีการช่วยเหลือที่ผ่านมา รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นจากการช่วยเหลือนั้น ให้ผู้ที่รับการช่วยเหลือนักเรียนทราบ โดยมีแบบบันทึกการส่งต่อหรือแบบประสานงานขอความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง	2. เพื่อให้ผู้รับช่วยเหลือนักเรียนต่อทราบข้อมูลเบื้องต้นของนักเรียนและการดำเนินงานของครูประจำชั้นที่ผ่านมาทำให้สะดวกในการวางแผนช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง
3. ครูประจำชั้นควรชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจถึงความจำเป็นในการส่งต่อโดยใช้คำพูดที่สร้างสรรค์ ระมัดระวังมิให้นักเรียนเกิดความรู้สึกผิด กังวล หรือโกรธ เป็นต้น แต่ให้นักเรียนมีความรู้สึกที่ดีจากการส่งต่อและยินดีไปพบครูที่จะช่วยเหลือตามแต่กรณีที่ครูประจำชั้นพิจารณาว่าเหมาะสม	3. เพื่อให้นักเรียนเกิดความสบายใจ ยินดีรับการช่วยเหลือจากครูอื่น ๆ เช่น ครูแนะแนว ครูฝ่ายปกครอง ครูประจำวิชา เป็นต้น
4. ครูประจำชั้น นัดวัน เวลา สถานที่นัดพบกับครูที่รับช่วยเหลือนักเรียน และส่งต่อให้เรียบร้อย	4. รับรู้วัน เวลา สถานที่ที่พบกัน
5. ติดตามผลการช่วยเหลือนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ	5. เพื่อทราบความก้าวหน้าในการช่วยเหลือนักเรียน และความเปลี่ยนแปลงของนักเรียน

2. การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.1 ภารกิจหลักของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ภารกิจหลักของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาคือการให้บริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ ทั้งนี้เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน การจะดำเนินการตามภารกิจดังกล่าวให้บรรลุเป้าหมาย สถานศึกษามีพันธกิจที่สำคัญต้องปฏิบัติให้เกิดคุณประโยชน์โดยตรงต่อผู้เรียน คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 9 - 12)

1. พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามจุดหมายหรือมาตรฐานที่กำหนด โดยคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลของผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. จัดระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องเชื่อมั่นได้ว่าสถานศึกษาจะจัดการศึกษามีคุณภาพได้มาตรฐาน

เมื่อพิจารณาจำแนกบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของสถานศึกษาที่ต้องปฏิบัติให้เกิดคุณภาพและได้มาตรฐาน สถานศึกษามีภาระงานหลากหลายประการต้องรับผิดชอบในการบริหารจัดการ เช่น

1. จัดระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ให้ได้มาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษา

2. พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ให้ได้ตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. บริหารจัดการแนะแนวให้เป็นไปตามแผนพัฒนาการและมาตรฐานการแนะแนว

4. จัดระบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพและศักยภาพในการเติมเต็มให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

5. พัฒนาครูทั้งผู้บริหารให้มีคุณภาพตามมาตรฐานวิชาชีพครูและมาตรฐานวิชาชีพผู้บริหาร

6. ดำเนินการส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพใจ คุณธรรม จริยธรรม และศักยภาพของผู้เรียนให้ได้มาตรฐานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ และมาตรฐานการจัดระบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อสร้างสุขภาวะและจริยธรรม

7. จัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ให้เป็นไปตามมาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

8. ดำเนินงาน แผนงาน โครงการเชิงนโยบายอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

ทั้งนี้ อาศัยหลักการและแนวคิดการบริหารจัดการศึกษาที่เน้นมาตรฐาน (Standard-Based Education) ที่มุ่งให้สถานศึกษาประกันคุณภาพและยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาให้มีมาตรฐานสูงขึ้น และเมื่อวิเคราะห์สาระสำคัญที่เป็นเจตนารมณ์ของการกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ จะพบว่ามีความสัมพันธ์เชื่อมโยง สอดคล้องกัน ทั้งในแง่ผู้รับผิดชอบ

ดำเนินงาน กระบวนการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีลักษณะการบูรณาการสู่คุณภาพของผู้เรียนทั้งสิ้น เพราะมีเป้าหมายปลายทางเดียวกัน คือ คุณประโยชน์สูงสุดอันพึงเกิดกับผู้เรียน ผู้รับผิดชอบการดำเนินงาน คือ ครูทุกคน ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา และชุมชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคือ ผู้ปกครองชุมชนหน่วยงานทางการศึกษา และทุกส่วน ของสังคม

ดังนั้น การบริหารจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุดจำเป็นต้องบูรณาการการดำเนินงานของระบบย่อยทุกระบบในสถานศึกษาให้เชื่อมโยง สอดคล้อง มีเอกภาพ และมุ่งสู่เป้าหมายที่แท้จริง คือ พัฒนาการของผู้เรียนทุกคนเชิงปัจเจกบุคคล

2.2 กลยุทธ์ความสำเร็จในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การดูแล ช่วยเหลือนักเรียนให้ได้รับการส่งเสริม พัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกคนในโรงเรียน ทั้งผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยกลยุทธ์สู่ความสำเร็จ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547 : 9 - 12)

1. การบริหารเชิงระบบ

การบริหารเชิงระบบในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงาน 4 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 การวางแผน (Plan) เป็นการวางระบบซึ่งเป็นองค์ประกอบแรกที่สำคัญที่สุด จะต้องกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานเป็นกระบวนการ แต่ละขั้นตอนมีวิธีการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐาน และมีการบันทึกข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน ข้อมูลจากการบันทึกนี้จะนำไปสู่การตรวจสอบประเมินตนเองและให้ผู้อื่นตรวจสอบได้ และเป็นสารสนเทศที่สะท้อนให้เห็นคุณภาพตามมาตรฐานและตัวชี้วัดของระบบย่อย อันจะส่งผลถึงคุณภาพรวมของโรงเรียนทั้งระบบ

1.2 การดำเนินงาน (Do) เป็นการปฏิบัติงานร่วมกันของทุกคน โดยใช้กระบวนการ วิธีการต่างๆ และการบันทึกผล บุคคลภายในองค์กรที่รับผิดชอบในระบบย่อยต่างๆ จะปฏิบัติและบันทึกผลอย่างต่อเนื่องและเป็นปัจจุบัน

1.3 การตรวจสอบ/ประเมินผล (Check) เป็นการประเมินตนเอง ร่วมกัน ประเมินหรือผลัดเปลี่ยนกันประเมินภายใน ระหว่างบุคคล หรือระหว่างทีมย่อยในโรงเรียน

1.4 การปรับปรุง พัฒนา (Act) เป็นการนำผลการประเมินมาแก้ไขพัฒนางาน ซึ่งอาจจะแก้ไขพัฒนาในส่วนที่เป็นกระบวนการ วิธีการ บังคับหรือการบันทึกให้ดีขึ้น จนระบบคุณภาพหรือวงจรคุณภาพเป็นวัฒนธรรมการทำงานขององค์กรอย่างยั่งยืน

2. การทำงานเป็นทีม

การดำเนินงานเพื่อให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนบรรลุผลสำเร็จและเป็นไปอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องใช้ยุทธวิธีการทำงานร่วมกันเป็นทีมของบุคลากรในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการผลักดันและบูรณาการการทำงานเข้าสู่ระบบ

และพัฒนาบุคลากร สนับสนุนปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินงาน ติดตาม ประเมินผล พร้อมทั้งสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ร่วมคิดและร่วมทำไปพร้อมๆ กัน ตลอดจนแสวงหาแนวทางในการสร้างเครือข่ายผู้ปกครองและชุมชน

การทำงานเป็นทีมเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ได้รับการพัฒนาอย่าง มีคุณภาพ นั้น ประกอบด้วย 3 ทีม ดังนี้ (กรมสุขภาพจิต, 2544 : 45)

2.1 ทีมนำ ได้แก่คณะผู้บริหารสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งจะเป็นผู้วิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน จัดทำแผนกลยุทธ์ ควบคุม กำกับ ติดตามและสนับสนุน เสริมสร้างพลังร่วม (Empowerment) เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ทีมสนับสนุน เป็นทีมหลักในการสนับสนุนประสานงานด้านวิชาการและอื่นๆ ให้เกิดการสร้างระบบคุณภาพขึ้น ทีมสนับสนุนจะเป็นใครขึ้นอยู่กับพัฒนาระบบว่าจะมีจุดเน้นที่ระบบใด เช่น ทีมสนับสนุนของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หัวหน้าทีมคือ รองผู้อำนวยการสถานศึกษาที่ได้รับมอบหมาย (กรมสามัญศึกษา, 2544 : 78)

2.3 ทีมทำ เป็นทีมที่สมาชิกรับผิดชอบการทำงานระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนโดยตรง คือ ทีมระดับชั้น ครูประจำชั้น ครูที่ปรึกษา ครูแนะแนว จะเป็นผู้มีบทบาท หน้าที่ในการพัฒนากิจกรรมต่างๆ ให้มีคุณภาพ

3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะทำให้ได้รับทราบจุดแข็งจุดอ่อนในการดำเนินงานของคน เพื่อให้เกิดแนวทางที่จะพัฒนาให้มีคุณภาพสูงขึ้น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำได้ทั้งภายใน โรงเรียน ระหว่างโรงเรียนและนอกโรงเรียน โดยมีบรรยากาศการทำงานที่เป็นกันเอง ไม่ใช่ การสั่งการหรือบังคับบัญชา ทำให้ผู้ปฏิบัติงานในแต่ละส่วนเกิดความรู้สึกที่ดี ไม่ต้องกังวลเรื่อง การประเมินตรวจสอบจากผู้บังคับบัญชา

4. การนิเทศติดตามและประเมินผล

การนิเทศติดตามและประเมินผล เป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนางาน ซึ่งจะ ช่วยส่งเสริม สนับสนุน และให้ข้อมูลย้อนกลับที่จะนำไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนางาน การนิเทศ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้บรรลุเป้าหมายอย่าง มีคุณภาพ ควรดำเนินการให้เป็นระบบ โดยมีแนวปฏิบัติ ดังนี้ (กรมสุขภาพจิต, 2546 : 32)

4.1 ขั้นการวางแผน

4.1.1 แต่งตั้งคณะกรรมการ

4.1.2 กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ตัวชี้วัด ความสำเร็จ เครื่องมือและวิธีการในการนิเทศติดตามและประเมินผล

4.1.3 กำหนดแผนงาน / ปฏิทินการดำเนินงาน

4.2 ขั้นการดำเนินงาน ดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ตามสภาพจริงของสถานการณ์

4.3 ขั้นตอนการตรวจสอบ

4.3.1 ตรวจสอบติดตามการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4.3.2 ประเมินผลการดำเนินงาน วิเคราะห์ผลการตรวจสอบและการจัดทำ รายงานผลการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4.4 ขั้นตอนการปรับปรุงและพัฒนางาน นำผลการประเมินมาปรับปรุงและ ดำเนินการตามแผนใหม่อย่างต่อเนื่อง

การนิเทศ ติดตามและประเมินผลจะบรรลุเป้าหมายได้ ต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547 : 98 -100)

1. การมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
2. การวางแผนตามระบบมาตรฐาน (PDCA)
3. มีการนิเทศ ติดตามผลเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง
4. จัดทำระบบสารสนเทศ
5. สรุปรายงานและเผยแพร่

การนิเทศ ติดตามและประเมินผลจึงเป็นกระบวนการตรวจสอบและ ประเมินผลงานในระหว่างการดำเนินงาน ด้วยการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันโดย มีกระบวนการวางแผนที่เป็นระบบ กำหนดขั้นตอน วิธีการ เครื่องมือที่มีมาตรฐานเป็น การประเมินระบบและผลลัพธ์ของระบบ ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีบรรยากาศใน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา ระหว่างผู้ประเมินและผู้รับการประเมิน อย่างเป็นกัลยาณมิตร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นไปตามสภาพจริงในการนำมาใช้ปรับปรุงและ พัฒนาการดำเนินงานช่วยเหลือนักเรียนให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด

2.3 ยุทธศาสตร์การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

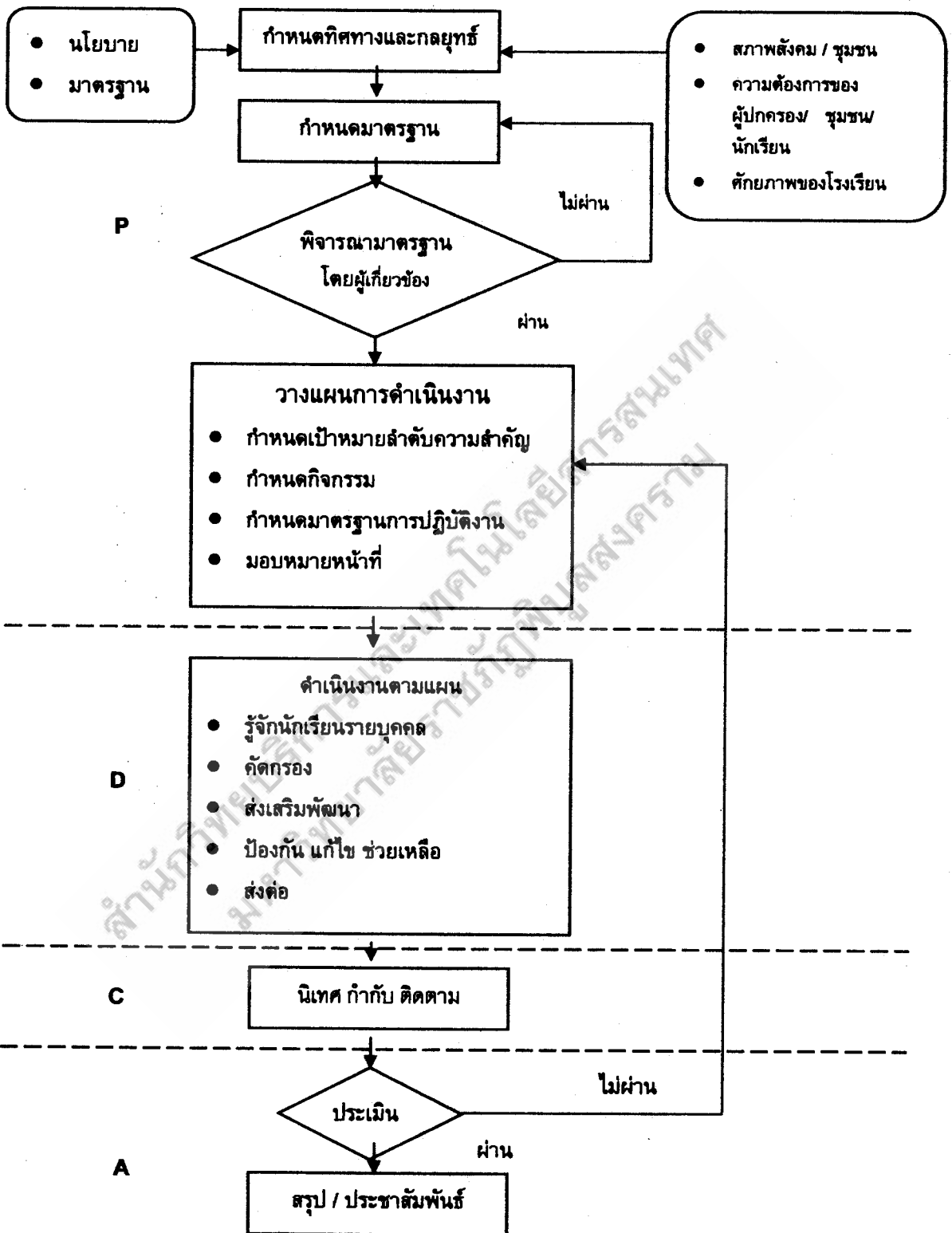
เป็นระบบบริหารจึงจะประสบความสำเร็จ โดยจัดกระบวนการบริหารจัดการระบบ ดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เป็นระบบ มียุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน ดังนี้

1. กำหนดทิศทางและกลยุทธ์
  - 1.1 วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของนักเรียน ชุมชน สังคม และผู้เกี่ยวข้อง
  - 1.2 ศึกษานโยบาย มาตรฐานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
  - 1.3 ศึกษาศักยภาพของโรงเรียน
  - 1.4 กำหนดแผนกลยุทธ์ของโรงเรียน
2. กำหนดมาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้สอดคล้องเชื่อมโยงกันกับระบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
  - 2.1 ระบบการแนะแนว
  - 2.2 ระบบป้องกันสารเสพติด

- 2.3 ระบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
- 2.4 ระบบความปลอดภัยของสภาพสิ่งแวดล้อม การคุ้มครองเด็ก
3. พิจารณามาตรฐานและตัวชี้วัดโดยผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการยอมรับวาง
มาตรการและแนวปฏิบัติ
  - 3.1 ทบทวนระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 3.2 การคัดกรองและช่วยเหลือผู้เสพหรือติดยาเสพติด
  - 3.3 แนวทางวางระบบความปลอดภัยทางสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน
  - 3.4 แนวทางการคุ้มครองสิทธิเด็ก เยาวชน
  - 3.5 มาตรการช่วยเหลือนักเรียน
4. วางแผนการดำเนินงาน
  - 4.1 กำหนดเป้าหมายและลำดับความสำคัญ
  - 4.2 กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน
  - 4.3 กำหนดกิจกรรม / โครงการ
5. ดำเนินงานตามแผน
  - 5.1 รู้จักนักเรียนรายบุคคล
  - 5.2 คัดกรอง
  - 5.3 ส่งเสริมพัฒนา
  - 5.4 ป้องกัน / แก้ไข / ช่วยเหลือ
  - 5.5 ส่งคือนักเรียน
6. นิเทศ กำกับ ติดตาม งานที่มอบหมาย
  - 6.1 ประสานสัมพันธ์ผู้เกี่ยวข้อง
  - 6.2 เสริมสร้างขวัญกำลังใจ
7. ประเมินผลและสรุปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์
  - 7.1 แต่งตั้งคณะกรรมการประเมิน
  - 7.2 วางแผนการประเมิน
  - 7.3 ประเมินตามมาตรฐานและแผนการประเมิน
8. จัดทำรายงานและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์
  - 8.1 ระบุประจำชั้นดีเด่น
  - 8.2 หัวหน้าระดับดีเด่น
  - 8.3 ผลสำเร็จ ซึ่งสามารถสรุปการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ในสถานศึกษา

แผนภาพประกอบ 2 แสดงการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา
ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 14)

จากแผนภาพประกอบ 2 แสดงให้เห็นว่า ยุทธศาสตร์สู่ความสำเร็จของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีกระบวนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเป็นกระบวนการทำงานโดยใช้หลักการบริหารจัดการเชิงระบบตามวงจรคุณภาพของเดมมิ่งเป็นฐานความคิด ได้แก่ การวางแผนปฏิบัติการ (Plan) การดำเนินงานตามแผนที่กำหนด (Do) การตรวจสอบประเมินผล (Check) และการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานให้ได้มาตรฐาน (Act)

2.4 แนวทางการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

แนวทางดำเนินงานเชิงระบบเกี่ยวกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามวงจรคุณภาพ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 16 – 18)

1. เตรียมการและวางแผนดำเนินการ (Plan)

- 1.1 กำหนดผู้รับผิดชอบ (ทีมนำ ทีมประสาน ทีมทำ) โดยผู้บริหารแต่งตั้ง
- 1.2 วิเคราะห์สภาพความพร้อมพื้นฐาน (โดยทีมประสาน และครูทุกคน)
- 1.3 กำหนดเป้าหมายและลำดับความสำคัญ (โดยทีมประสาน และครูทุกคน)
- 1.4 จัดทำปฏิทินปฏิบัติงาน (โดยทีมประสาน)

2. ดำเนินงาน (Do)

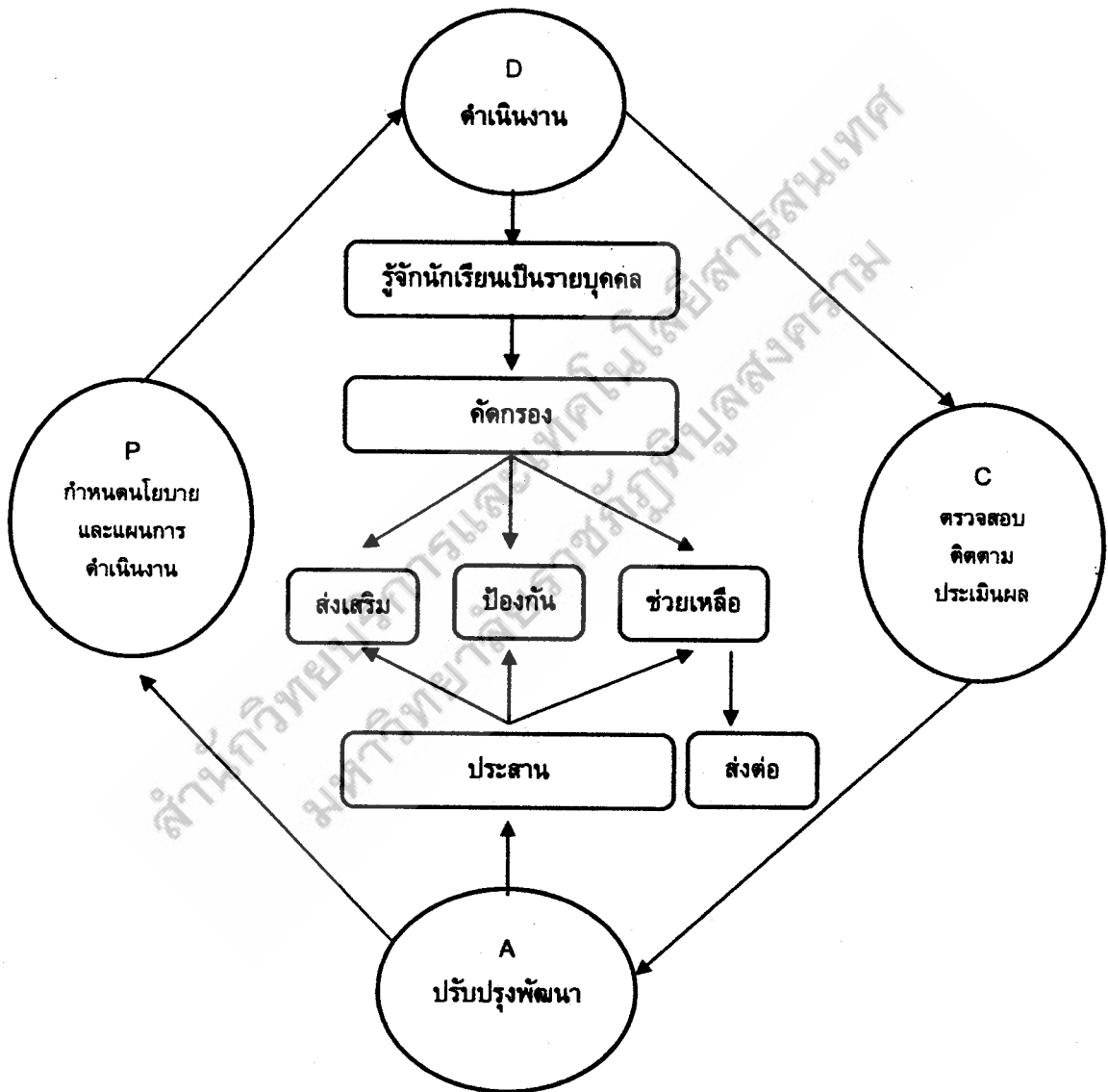
- 2.1 สร้างความตระหนักและความเข้าใจกับบุคลากร โดยการจัดประชุมอบรมและระดมความคิด (โดยทีมประสาน และครูทุกคน)
- 2.2 จัดทำสื่อ เครื่องมือต่างๆ เช่น คู่มือโฮมรูม แบบบันทึกต่างๆ (โดยทีมประสาน)
- 2.3 จัดแบ่งจำนวนนักเรียนต่อครูประจำชั้น 20 : 1 (โดยทีมประสาน)
- 2.4 ครูประจำชั้นดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตามองค์ประกอบทั้ง 5 โดย บันทึกระเบียบสะสม ประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) ประเมินความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) เยี่ยมบ้าน สังเกต สัมภาษณ์ รายงานผลการคัดกรองนักเรียน

3. การตรวจสอบ ประเมินผล (Check)

- 3.1 แต่งตั้งคณะกรรมการประเมิน (โดยทีมนำ)
- 3.2 ดำเนินการประเมิน (โดยคณะกรรมการประเมินที่แต่งตั้ง)
- 3.3 สรุปผลการคัดกรองนักเรียน (โดยครูประจำชั้น หัวหน้าระดับ และทีมประสาน)
- 3.4 สนับสนุนส่งเสริมและแก้ไขปัญหาการดำเนินงาน (โดยทีมนำและทีมประสาน)
- 3.5 ดำเนินโครงการ / กิจกรรมช่วยเหลือกลุ่มเสี่ยง / กลุ่มมีปัญหา (โดยทีมนำและครูประจำชั้น)

4. การรายงานผลการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (Act)

- 4.1 วิเคราะห์ผลจากการประเมินเพื่อทบทวน
- 4.2 กำหนดแนวทางสนับสนุนการดำเนินงาน ปรับปรุงแก้ไข
- 4.3 จัดทำเป็นข้อมูลสารสนเทศ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

แผนภาพประกอบ 3 แสดงกระบวนการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
อย่างเป็นระบบ

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 15)

2.5 ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1. การทำงานเป็นทีม

1.1 ทีมนำ ได้แก่ คณะผู้บริหารสถานศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งจะเป็นผู้วิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็ง จัดทำแผนกลยุทธ์ ควบคุม กำกับ ติดตามและสนับสนุน เสริมสร้างพลังร่วม (Empowerment) เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ทีมสนับสนุน เป็นทีมหลักในการสนับสนุน ประสานงานด้านวิชาการและอื่น ๆ ให้เกิดการสร้างระบบคุณภาพขึ้น ทีมสนับสนุนจะเป็นใครขึ้นกับการพัฒนาระบบว่ามี จุดเน้นที่ระบบใด เช่น ทีมสนับสนุนของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หัวหน้าทีมคือ รองผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้รับมอบหมาย

1.3 ทีมทำ เป็นทีมที่สมาชิกรับผิดชอบการทำงานโดยตรง เช่น ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ ทีมระดับชั้นครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนา กิจกรรมต่างๆ ให้มีคุณภาพ

2. ครูทุกคนและผู้เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความตระหนัก ในความสำคัญของระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียน และมีความสุขที่จะพัฒนานักเรียนในทุกด้าน

3. คณะกรรมการหรือคณะทำงานทุกคณะ ต้องมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด และมีการประชุมในแต่ละคณะอย่างสม่ำเสมอตามที่กำหนด

4. ครูประจำชั้นเป็นบุคลากรหลักสำคัญในการดำเนินงาน โดยต้องได้รับความร่วมมือจากครูทุกคนในโรงเรียน รวมทั้งการสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ จากโรงเรียน

5. การอบรมให้ความรู้และทักษะ รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลความรู้ให้กับครูประจำชั้น ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา และหรือผู้เกี่ยวข้องในเรื่องที่เอื้อประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะเรื่องจิตวิทยาการแนะแนวและการให้การปรึกษาเบื้องต้น และ แนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน ซึ่งโรงเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

3. บทบาทหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3.1 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 กำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา และสถานศึกษาอาชีวศึกษาของแต่ละสถานศึกษา เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง

ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์และหรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่ และผู้ทรงคุณวุฒิ (มาตรา 40)

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทหน้าที่กำกับและส่งเสริม สนับสนุน กิจการของสถานศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ที่ว่าให้หน่วยงานทางการศึกษาระดับ ทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา (มาตรา 57) รวมทั้งให้บุคคล ครอบครัวยุ ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา บริจาค ทรัพย์สิน และทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น (มาตรา 58) ตลอดจนบทบาทหน้าที่ตามนัยของระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มุ่งเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและ ให้มีคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานขึ้น เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนในการบริหารจัดการ ในสถานศึกษานั้น ๆ จึงมีบทบาทในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังนี้

1. ให้ความเห็นชอบ มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย และดำเนินการ

1.1 มีส่วนร่วมในการวางแผน วิเคราะห์การจัดกิจกรรมของสถานศึกษา

1.2 ให้ความเห็นชอบแผนการจัดกิจกรรมของสถานศึกษา

1.3 มีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดกิจกรรมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 มีส่วนร่วมในการประเมินผลเพื่อปรับปรุงพัฒนาในโอกาสต่อไป

2. ส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินการจัดกิจกรรมของสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ

2.1 ดำเนินงบประมาณ คณะกรรมการสถานศึกษาต้องมีส่วนในการจัดห งบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนการจัดกิจกรรมและบริการต่าง ๆ ของสถานศึกษาเพื่อ การดูแลช่วยเหลือและพิทักษ์คุ้มครองสิทธิของผู้เรียน

2.2 เป็นวิทยากรและแนะนำวิทยากร คณะกรรมการสถานศึกษาส่วนใหญ่ ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนชุมชน ผู้แทนผู้ประกอบการ และศิษย์เก่า ซึ่งล้วนแต่มีศักยภาพในตัวเอง ฉะนั้น จึงสามารถเป็นวิทยากร หรือจัดหาวิทยากรภายนอกซึ่งเป็นผู้สนับสนุนการจัดการเรียนรู้กิจกรรมและบริการของ สถานศึกษา

2.3 ให้คำปรึกษาและส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็น คุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นและตระหนักในหน้าที่ในการสืบต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

2.4 สร้างและพัฒนาเครือข่ายเพื่อเป็นแหล่งศึกษาและแหล่งข้อมูล

คณะกรรมการสถานศึกษาจะต้องมีการประสานสัมพันธ์กับแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นที่เป็นโรงงาน สถานประกอบการ แหล่งวิทยากรต่าง ๆ เพื่อให้ความร่วมมือในการใช้เป็นแหล่งฝึกปฏิบัติกิจกรรมและเป็นแหล่งศึกษาคูงานตามความต้องการของผู้เรียน ในส่วนของการมีส่วนร่วมในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้น สามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานทุกองค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังปรากฏใน ตาราง 8

ตาราง 8 แสดงการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา

กระบวนการ	โรงเรียน / ครู	คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	1. ศึกษาและจัดทำข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล	1. เป็นเครือข่ายการให้ข้อมูลข่าวสาร
คัดกรองนักเรียน	2. เยี่ยมบ้านนักเรียน	2. อำนวยความสะดวก ติดต่อ สื่อสารกับผู้ปกครองและชุมชน
ป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน	3. ประสานผู้ปกครอง / ชุมชน	ให้ข้อมูลเพิ่มเติมแก่ครูเป็นรายกรณี
ป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน	4. วิเคราะห์ข้อมูลจัดกลุ่มนักเรียน กลุ่ม (กลุ่มพิเศษ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหา)	
ป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน	จัดกิจกรรมสร้างสัมพันธ์ภาพและเสริมศักยภาพนักเรียน	1. ส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ บุคลากร งบประมาณ บริหารทั่วไป
ป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน	1. กิจกรรมโฮมรูม	2. การให้ความร่วมมือสนับสนุนกิจกรรมพัฒนานักเรียน
ป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน	2. ประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน	3. เป็นเครือข่ายและขยายเครือข่ายการร่วมพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียน
ป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน	3. กิจกรรมเสริมความถนัดและความสนใจและเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิต	4. สอดส่องดูแลให้ข้อมูลพฤติกรรมนักเรียน
ป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน	4. ให้คำปรึกษาเบื้องต้น	5. จัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม/ปลอดภัย
ป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน	5. จัดกิจกรรมสำหรับป้องกันแก้ไขปัญหานักเรียน	6. เป็นเครือข่ายช่วยเหลือคุ้มครองนักเรียน
ป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน	6. กิจกรรมเสริมหลักสูตร	7. กำกับ ติดตาม ดูแล ส่งเสริม สนับสนุนการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็ก
ป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน	7. กิจกรรมดูแลแก้ไขปัญหานักเรียน	
ส่งต่อ	1. วิเคราะห์สาเหตุปัญหาซ้ำซ้อนทางทางแก้ไข	ประสานบุคลากรและองค์กรที่เกี่ยวข้องให้ความช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียน
ส่งต่อ	2. บันทึกการส่งต่อนักเรียนไปยังผู้เกี่ยวข้องภายในและภายนอกโรงเรียน	
ส่งต่อ	3. ติดตามประเมินผล	

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 36)

3.2 คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง

คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง หมายถึง ผู้ปกครอง ตัวแทนองค์กรภาครัฐและเอกชนที่ได้รับการพิจารณาคัดเลือกเป็นคณะกรรมการ เพื่อปฏิบัติภารกิจในการพัฒนาแก้ไขปัญหานักเรียน และส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้าน โรงเรียน และนักเรียนบทบาทหน้าที่มีหน้าที่ดังนี้

1. จัดการประชุมกรรมการและผู้ปกครองอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง
2. จัดกิจกรรม / โครงการที่พัฒนาศักยภาพของผู้ปกครองและนักเรียน
3. ร่วมเสนอแนวทางและร่วมจัดกิจกรรม / โครงการที่เป็นประโยชน์แก่นักเรียนและสถานศึกษา
4. จัดทำทำเนียบนักเรียนและผู้ปกครองโดยละเอียด
5. สนับสนุนการพัฒนาการเรียนการสอนของสถานศึกษา
6. สร้างและขยายเครือข่ายการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็ก

3.3 ผู้ปกครองนักเรียน

บทบาทหน้าที่ของผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมกับคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองและโรงเรียน

1. ร่วมวางแผนพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย
2. ให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชน และโรงเรียน
3. ร่วมเสนอแนวทางและจัดกิจกรรมป้องกัน แก้ไข และพัฒนานักเรียน
4. ให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนในปกครองให้ได้รับการพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

5. เป็นแม่แบบที่ดีในการประพฤติปฏิบัติตนในทุกด้าน

6. สอดส่อง ดูแล ช่วยเหลือนักเรียนให้ได้รับการคุ้มครองตามอนุสัญญาว่าด้วย

สิทธิเด็ก

3.4 คณะกรรมการบริหารงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

คณะกรรมการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีการบริหารจัดการตามโครงสร้างการบริหารตามลำดับชั้น แต่ทั้งนี้คณะกรรมการทุกคณะสามารถปฏิบัติงานเชื่อมโยงกันได้ เพื่อให้เกิดการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด บทบาทและหน้าที่คณะกรรมการบริหารงานระบบการดูแลช่วยเหลือ ประกอบด้วยแต่ละฝ่ายและมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1. หัวหน้าระดับ หัวหน้าสายชั้น รองหัวหน้าระดับ รองหัวหน้าสายชั้น
  - 1.1 ติดตาม กำกับ การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูประจำชั้น
  - 1.2 ประสานงานผู้เกี่ยวข้องในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 1.3 จัดประชุมครูในระดับเพื่อประสิทธิภาพในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 1.4 จัดประชุมกลุ่มเพื่อปรึกษาปัญหารายกรณี (Case Conference)
  - 1.5 บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงานและจัดทำรายงานประเมินผลในแต่ละระดับ

ส่งผู้บริหารโดยผ่านทีมประสาน

- 1.6 อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

2. ครูประจำชั้น

- 2.1 ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามแนวทางที่กำหนด คือ

การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยการรวบรวมข้อมูลผู้เรียนเป็นรายบุคคล จัดทำข้อมูลให้เป็นระบบและเป็นปัจจุบัน

การคัดกรองนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลจำแนกจัดกลุ่มผู้เรียน เช่น กลุ่มเด็ก มีความสามารถพิเศษ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหาต้องการความช่วยเหลือ โดยเร่งด่วน

ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนโดยจัดกิจกรรม โครงการ โครงการ ส่งเสริม พัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รักและเห็นคุณค่าในตนเอง มีทักษะในการดำรงชีวิต

การป้องกันและแก้ไขปัญหา ดูแลช่วยเหลือให้คำปรึกษากรณีปัญหาที่ไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน ทั้งรายบุคคลและเป็นกลุ่ม

การส่งต่อ กรณีปัญหาของนักเรียนซับซ้อน ให้ส่งต่อไปยังครูแนะแนว ฝ่ายปกครอง หรือผู้มีทักษะความสามารถตรงกับลักษณะปัญหา

- 2.2 พัฒนาดตนเองด้านองค์ความรู้ทางจิตวิทยาการแนะแนวและการให้การปรึกษา

- 2.3 ร่วมประชุมกลุ่มปรึกษาปัญหารายกรณี

- 2.4 บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงานและประเมินผลรายงานส่งหัวหน้าระดับ

- 2.5 อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

3. ครูแนะแนว

3.1 นิเทศ (Supervising) สนับสนุนและเป็นแกนหลักแก่ครูประจำชั้นและผู้เกี่ยวข้องทุกคนในการให้ความรู้ เทคนิค วิธีการ และกระบวนการตามหลักจิตวิทยาและการแนะแนวเพื่อใช้ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในประเด็นสำคัญต่อไปนี้

3.1.1 เทคนิค วิธีการและเครื่องมือ เพื่อการรู้จักนักเรียนและเข้าใจผู้เรียน รวมทั้งการคัดกรอง

3.1.2 จัดกลุ่มผู้เรียน การให้คำปรึกษาเบื้องต้น เช่น การใช้ระเบียบสะสม แบบทดสอบ การสังเกต การสัมภาษณ์

3.1.3 เสนอแนะแนวทางการจัดกิจกรรมโฮมรูม การประชุมชั้นเรียนและ กิจกรรมสำหรับผู้เรียนทุกกลุ่มคัดกรอง

3.1.4 การให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติและลักษณะของผู้เรียน กลุ่มพิเศษประเภทต่าง ๆ และเสนอแนะแนวทางในการดูแลช่วยเหลือ ส่งเสริม พัฒนา

3.2 การให้คำปรึกษา (Counseling) แก่ผู้เรียน (ในกรณีที่ครูประจำชั้นไม่สามารถแก้ไขหรือยากต่อการช่วยเหลือ) ผู้ปกครอง และผู้ขอรับบริการทั่วไป

3.3 ประสาน (Co-ordinating) กับผู้เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา เป็นระบบ เครือข่ายในการดำเนินงานแนะแนวและการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3.4 จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในคาบแนะแนว

3.5 ให้บริการต่าง ๆ หรือจัดทำโครงการ กิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ ให้กับนักเรียน ซึ่งเป็นการสนับสนุนระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3.6 ร่วมประชุมกลุ่มปรึกษาปัญหารายกรณี

3.7 ในกรณีที่นักเรียนมีปัญหาอยากต่อการช่วยเหลือของครูแนะแนว ให้ส่งต่อ ผู้เชี่ยวชาญภายนอกและติดตามผลการช่วยเหลือนั้น

3.8 บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงานและประเมินผลรายงานส่งผู้บริหารหรือหัวหน้า ระดับ หัวหน้าสายชั้น

3.9 อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

4. ครูผู้สอนประจำวิชาและครูที่เกี่ยวข้อง

4.1 ศึกษาข้อมูลของผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อรู้จักและเข้าใจผู้เรียนอย่างแท้จริง

4.2 ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนแก่ครูประจำชั้น และให้ความร่วมมือกับครูประจำชั้นและผู้เกี่ยวข้องในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4.3 ให้ข้อมูลการรู้จักและเข้าใจผู้เรียนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ กิจกรรม พัฒนาผู้เรียนและบริการต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

4.4 ให้คำปรึกษาเบื้องต้นในรายวิชาที่สอน ในด้านการศึกษาต่อ การประกอบ อาชีพทักษะการดำรงชีวิต และบุคลิกภาพที่พึงประสงค์

4.5 พัฒนาด้านองค์ความรู้ทางจิตวิทยาและการแนะแนว และนำมา บูรณาการในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

4.6 ร่วมประชุมกลุ่มปรึกษาปัญหารายกรณี ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการดูแล ช่วยเหลือนักเรียน

4.7 บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงาน สรุปผลและรายงานส่งหัวหน้าระดับ

4.8 อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

5. ผู้แทนนักเรียน

5.1 เรียนรู้ ทำความเข้าใจกรอบแนวคิดของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

5.2 ประสานงานในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการ

จำเป็นของเพื่อนนักเรียน

5.3 มีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงาน โครงการ กิจกรรม

5.4 เป็นแกนนำในการดูแลช่วยเหลือเพื่อนนักเรียนให้ได้รับประสบการณ์การเรียนรู้และการเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิตเต็มตามศักยภาพ

3.5 ทิมนำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จะดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ คณะกรรมการ อำนวยการ หรือทิมนำของระบบ มีความสำคัญอย่างยิ่งจะต้องเป็นผู้นำการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมตัดสินใจกับผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนกระบวนการทำงานทั้งในฐานะผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติ ผู้ส่งเสริมสนับสนุน ผู้ประสานงาน ฝึกฝนสถานบูรณาการภารกิจ และผู้ติดตาม ตรวจสอบ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรเป็นไปอย่างต่อเนื่องเป็นระบบจนพัฒนาสู่ความยั่งยืน บทบาทของทิมนำที่เอื้อต่อคุณภาพของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 29 – 31)

1. บทบาทในการสนับสนุนส่งเสริมการขับเคลื่อนและผลุงระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.1 กำหนดนโยบายและผลักดันให้บุคลากรในโรงเรียนตระหนักเห็นความสำคัญ และความจำเป็นในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.2 ดำเนินการให้มีการตั้งคณะกรรมการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.3 เป็นผู้นำในการพัฒนาระบบงาน ใช้กระบวนการทางจิตวิทยาและการแนะแนวในการบริหารจัดการ

1.4 ให้คำปรึกษากับคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ในการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการฝ่ายนั้น ๆ

1.5 ให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดหาสื่อ เครื่องมือ เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.6 ให้การสนับสนุนและให้คำปรึกษาในการพัฒนาบุคลากรและการดำเนินงาน

1.7 กำหนดให้มีแผนงาน โครงการ ปฏิทินการปฏิบัติงาน และการสรุปผลงาน

1.8 กระตุ้น เร่งรัด ให้ผู้รับผิดชอบแผนงาน งาน โครงการ ดำเนินงานตามนโยบาย

1.9 ประสานงานกับบุคลากรภายนอกและหน่วยงานองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ในการส่งเสริมให้การสนับสนุนในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2. บทบาทในการสร้างขวัญกำลังใจและพัฒนาบุคลากรผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียนและผู้เกี่ยวข้องทุกคน ต้องการขวัญกำลังใจจากฝ่ายบริหาร รวมทั้งต้องการได้รับการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงาน ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายรูปแบบ เช่น การแสดงความสนใจ การยกย่องชมเชย การประกาศเกียรติคุณ การให้วุฒิบัตรหรือโล่ การพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนเป็นกรณีพิเศษด้วยความยุติธรรม การส่งเสริมยกย่องให้เป็นวิทยากร การสนับสนุนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ส่งเสริมการศึกษาคุณงาม อบรม สัมมนา ตลอดจนให้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานให้เป็นที่แพร่หลาย เพื่อนำมาซึ่งความชื่นชมร่วมกัน

3. บทบาทในการประสานสัมพันธ์และสร้างความเข้มแข็งให้เครือข่าย เพื่อให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทีมงานจะต้องมีการประสานสัมพันธ์และสร้างความเข้มแข็งให้เครือข่ายการร่วมพัฒนางาน โดยประสานและส่งเสริมความเข้าใจอันดี และการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายแบ่งการประสานสัมพันธ์และสร้างความเข้มแข็งให้เครือข่ายเป็น 2 ประเภท คือ

3.1 ภายในองค์กร เป็นการประสานสัมพันธ์กับเครือข่ายภายใน ได้แก่ กรรมการทุกคน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกคน อาจดำเนินงานใน 2 ลักษณะ

3.1.1 มีรูปแบบเป็นทางการ เช่น ในการประชุมประจำเดือน จัดประชุมเฉพาะกิจกรรมสัมมนา

3.1.2 ไม่มีรูปแบบเป็นทางการ เช่น พบปะพูดคุย กิจกรรมสังสรรค์ นันทนาการ

ซึ่งคณะกรรมการทุกคนและทุกทีมจะต้องมีการประสานสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และแต่ละคณะจะต้องร่วมมือกันทำงานเป็นทีม ตลอดจนกำหนดแผนการจัดประชุมและทีมชัดเจน

3.2 ภายนอกองค์กร เป็นการสร้างสายสัมพันธ์กับเครือข่ายภายนอกโรงเรียน ได้แก่ ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรภาครัฐและเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สื่อสารมวลชน ศาสนาบุคคล เป็นต้น ทำได้ 2 ลักษณะเช่นกัน คือ

3.2.1 มีรูปแบบเป็นทางการ เช่น การประชุม/สัมมนาประจำปี ประชุมสมาคมผู้ปกครอง ครู ศิษย์เก่า การติดต่อสื่อสารตามระบบราชการ

3.2.2 ไม่มีรูปแบบเป็นทางการ เช่น การเยี่ยมเยียนสถานที่ทำงาน การเยี่ยมบ้าน งานประสานสัมพันธ์ด้วยจดหมาย โทรศัพท์

4. บทบาทในการนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล

4.1 สร้างความตระหนักในความสำคัญของการกำกับ ติดตาม และประเมินผล

4.2 ให้มีการประชุมปรึกษาหารือคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ร่วมกัน โดยกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน

4.3 กำหนดการวางแผน กำกับ ติดตาม และประเมินผล

4.4 กำกับ ติดตามการดำเนินงานของครูประจำชั้นและผู้รับผิดชอบในทุกภาระงานอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

4.5 กำหนดให้มีการสรุปผลการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตั้งแต่ระดับครูประจำชั้น ระดับชั้น ระดับโรงเรียนอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ

4.6 จัดให้มีการประเมินผลการดำเนินงานและนำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนาต่อไป

3.6 ครูประจำชั้นครูที่ปรึกษา

ครูประจำชั้นเป็นบุคลากรหลักในการประกันคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน นอกเหนือจากภาระงานและบทบาทหน้าที่ในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนแล้ว ยังได้กำหนดภาระงานเพิ่มเติม เพื่อความชัดเจนในการปฏิบัติ ดังนี้

1. ด้านการเรียน

1.1 ให้ความรู้เกี่ยวกับข้อบังคับของโรงเรียน

1.2 ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย

1.3 ให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิชาเลือก

1.4 ให้คำแนะนำในการลงทะเบียน

1.5 ให้ความรู้เกี่ยวกับระเบียบการวัดผล

1.6 ติดตามผลการแก้ "0" "ร" "มส" และ "มผ" ของนักเรียน

1.7 ให้คำปรึกษาเมื่อนักเรียนมีปัญหาทางการเรียน

1.8 พบปะพูดคุยกับผู้ปกครองเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาทางการเรียนของนักเรียน

1.9 ติดตามนักเรียนเมื่อขาดเรียนโดยไม่ทราบสาเหตุ

1.10 ดักเตือนนักเรียนที่มีผลการเรียนต่ำ ให้ปรับปรุงการเรียนให้ดีขึ้น

1.11 ประสานงานครูผู้สอนในการจัดกิจกรรมช่วยเหลือนักเรียน

1.12 ให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีเรียนให้ประสบความสำเร็จ

2. ด้านพฤติกรรม

2.1 ปลูกฝังให้นักเรียนรับผิดชอบ รักการทำงานร่วมกัน

2.2 ดักเตือนเมื่อนักเรียนแต่งกายไม่เรียบร้อย

2.3 ดูแลนักเรียนเมื่อนักเรียนประพฤติดัวไม่เหมาะสม

2.4 อบรมกิริยามารยาทและปลูกฝังคุณธรรม

- 2.5 ให้คำปรึกษาปัญหาส่วนตัว และส่งต่อผู้เชี่ยวชาญกรณียากต่อการแก้ไข
- 2.6 ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการคบเพื่อน
- 2.7 ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ
- 2.8 ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับสุขภาพกายและสุขภาพจิต และบุคลิกภาพ
- 2.9 ให้คำแนะนำเรื่องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
- 2.10 ให้คำแนะนำช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เช่น สนับสนุนให้รับทุนการศึกษา ฯลฯ
- 2.11 ให้ทุนสนับสนุนให้ใช้ความสามารถ เช่น การประกวดความสามารถทางวิชาการ
- 2.12 เยี่ยมบ้านนักเรียน
- 2.13 เอาใจใส่ดูแลให้คำแนะนำเรื่องการคบเพื่อนต่างเพศ
- 2.14 มีกิจกรรมร่วมกับนักเรียน เช่น ศึกษาแหล่งการเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน
- 2.15 ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน
- 2.16 จัดกิจกรรมโฮมรูมสั้น โฮมรูมยาวอย่างสม่ำเสมอ
- 2.17 จัดกิจกรรมการประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน
- 2.18 ร่วมกิจกรรมหน้าเสาธง

3.7 ชุมชน

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จะดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชน ผู้นำชุมชน องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ มีความสำคัญอย่างยิ่งจะต้องเป็นผู้นำการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมตัดสินใจกับผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนกระบวนการทำงานทั้งในฐานะ ผู้ส่งเสริม สนับสนุน ผู้ประสานงาน ฝึกฝนสถานบูรณาการภารกิจ และผู้ติดตามตรวจสอบ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรเป็นไปอย่างต่อเนื่องเป็นระบบจนพัฒนาสู่ความยั่งยืน บทบาทของชุมชน ที่เอื้อต่อคุณภาพของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีดังนี้

1. จัดสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนานักเรียน
2. ช่วยสอดส่องดูแลนักเรียน
3. เป็นแหล่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพนักเรียน
4. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน
5. ให้ข้อมูลข่าวสารพฤติกรรมของนักเรียนกับสถานศึกษา
6. เข้าร่วมกิจกรรมของสถานศึกษา

3.8 มาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

มาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณภาพผู้เรียน ด้านกระบวนการ และด้านปัจจัย

1. ด้านคุณภาพผู้เรียน ประกอบด้วยมาตรฐานที่ 1 มีตัวชี้วัด จำนวน 6 ตัวชี้วัด ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

มาตรฐานที่ 1 นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพ และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ตัวชี้วัดที่ 1 รู้จักตนเองและฟังตนเองได้

ตัวชี้วัดที่ 2 มีสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสุนิษย์ที่ดี

ตัวชี้วัดที่ 3 มีทักษะในการหลีกเลี่ยง ป้องกันภัย อันตรายและพฤติกรรม

ไม่พึงประสงค์

ตัวชี้วัดที่ 4 รักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น และสามารถจัดการกับปัญหาและอารมณ์ของตนเองได้

ตัวชี้วัดที่ 5 เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคม

ตัวชี้วัดที่ 6 มีเจตคติที่ดีและมีทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพสุจริต

2. ด้านกระบวนการ ประกอบด้วยมาตรฐานที่ 2 มีตัวชี้วัด จำนวน 3 ตัวชี้วัด ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

มาตรฐานที่ 2 สถานศึกษามีการจัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตัวชี้วัดที่ 1 มีการวางระบบการบริหารงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตัวชี้วัดที่ 2 มีการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตัวชี้วัดที่ 3 มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล รายงานผล และพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3. ด้านปัจจัย ประกอบด้วยมาตรฐานที่ 3 มีตัวชี้วัด จำนวน 5 ตัวชี้วัด ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

มาตรฐานที่ 3 สถานศึกษามีบุคลากร สื่อ และเครื่องมือ ที่เอื้อต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตัวชี้วัดที่ 1 ผู้บริหารเป็นผู้นำในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตัวชี้วัดที่ 2 ครูมีเจตคติที่ดีและมีความสามารถในการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตัวชี้วัดที่ 3 ผู้ปกครอง ชุมชน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตัวชี้วัดที่ 4 นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตัวชี้วัดที่ 5 สถานศึกษามีสื่อ เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2546 : 6)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ได้มีผู้ศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวข้องระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้
 จงรักษ์ เชื้อสาย (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้วงจรเดมมิง (PDCA) ของโรงเรียนสตรีระนองในด้านการวางแผน การปฏิบัติการ ด้านการดำเนินงานตามแผน ด้านการตรวจสอบประเมินผล และด้านการปรับปรุงเพื่อพัฒนา พบว่า ภาพรวมการปฏิบัติการอยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการดำเนินงานตามแผน ด้านการวางแผนการปฏิบัติการ ด้านการตรวจสอบประเมินผล และด้านการปรับปรุงเพื่อพัฒนา

สมนึก ชัชวาล และสุวิทย์ จันทรทิพย์ (2529 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทกับปัญหาและอุปสรรคของครูในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ ในการแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของเด็กนักเรียนวัยรุ่น พบว่า พฤติกรรมที่พบมากที่สุด 3 ระดับ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (1) การกระทำผิดเกี่ยวกับการแต่งกายไว้ผม (2) การขาดระเบียบวินัย (3) การเสพยาเสพติด เช่น บุหรี่ สุรา ทินเนอร์ สำหรับการเสพยาเสพติดนั้นเป็นปัญหาพฤติกรรมของนักเรียนที่พบมากที่สุดในสถานศึกษา ซึ่งพบในสถานศึกษาที่เป็นเอกชนมากกว่ารัฐบาล แต่ถ้าจัดลำดับปัญหาความกังวลใจของครูแล้ว พบว่า ครูในสถานศึกษาของรัฐบาลและเอกชนแม้จะกังวลใจ กับปัญหา เรื่องการแต่งกายและทรงผมของนักเรียนมาก เป็นลำดับที่หนึ่ง แต่ปัญหาที่ครูกังวลใจลำดับต่อมากลับเป็นเรื่องของการเสพยาเสพติดของนักเรียน ไม่ใช่ปัญหาการขาดระเบียบวินัย อันเป็นปัญหาที่พบมากเป็นลำดับที่สองดังกล่าวข้างต้น ที่เป็นดังนี้เพราะปัญหาเสพยาเสพติด ของนักเรียนในระยะหลัง ๆ มีแนวโน้มสูงขึ้น จึงเป็นเหตุให้ครูกังวลใจ สำหรับสาเหตุของปัญหาพฤติกรรมของนักเรียนนั้น ครูส่วนใหญ่มีความเข้าใจดีว่า มักมีสาเหตุหรือปัจจัยหลายประการร่วมกัน โดยปัจจัยหลักก็คือครอบครัว ซึ่งได้แก่ ภาวะที่ครอบครัวแตกแยก พ่อแม่ต้องแยกกันอยู่ รายได้ของครอบครัวต่ำ ทำให้พ่อแม่สนใจแต่เรื่องทำมาหากินเลี้ยงชีพ แม้จะมีเวลาบ้าง แต่พ่อแม่ไม่ได้เอาใจใส่ดูแลลูก และไม่สนใจการเรียนของลูก นอกจากปัจจัยครอบครัวดังกล่าวนี้แล้ว ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อาทิ สถานะเศรษฐกิจและแหล่งอบายมุขต่าง ๆ สื่อมวลชน การคบเพื่อนและปัจจัยทางด้านร่างกายและสติปัญญาของนักเรียน

ประหยัด ชิตทอง (2534 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลของการบริหารงานปกครองนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ประสิทธิผลของการบริหารงานปกครองนักเรียนมีมากในด้านความมีวินัยของนักเรียน ยกเว้นการควบคุมตนเอง มีปานกลาง ด้านความมีคุณธรรมและจริยธรรมมีมาก ยกเว้นคุณธรรมและจริยธรรมด้านพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียร รับผิดชอบ และเชื่อมั่นในตนเอง ยุติธรรม และมีความอดทนปานกลาง ด้านความเป็นประชาธิปไตยของนักเรียนมีมาก ยกเว้นการใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา มีปานกลาง ส่วนปัจจัยที่ทำให้เกิดประสิทธิผล ของการบริหารงานปกครองนักเรียน พบว่า

ผู้บริหารโรงเรียนได้ปฏิบัติตามนโยบายมาก ยกเว้นการจูงใจ การพัฒนาบุคลากร และการติดตามผลการปฏิบัติมีปานกลาง คุณลักษณะ ความรู้และทักษะของครูฝ่ายปกครองมีมาก ยกเว้นความรู้เกี่ยวกับการวางแผนงานปกครองนักเรียนมีปานกลาง การปฏิบัติของครูที่เกี่ยวข้องกับงานปกครองนักเรียน มีปานกลาง วิธีการบริหารและปฏิบัติงานปกครองนักเรียนที่มีการปฏิบัติตามวิธีต่าง ๆ มีมาก ยกเว้นการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของฝ่ายปกครองมีปานกลาง ส่วนโครงสร้างการบริหารงานปกครองนักเรียนมี 2 รูปแบบ คือ โครงสร้างการบริหารงานปกครองระดับชั้นและผสมผสานระหว่างชั้นกับคณะ

กานดา อมรเพชรกุล (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารงานปกครองนักเรียนโรงเรียนวัดโนนทัยพายัพ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารงานปกครองนักเรียนโรงเรียนวัดโนนทัยพายัพ ด้านการปกครองทั่วไปควรมีการสร้างขวัญและกำลังใจ แก่ครูฝ่ายปกครองที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ควรนำผลการประเมิน ไปใช้ปรับปรุงและพัฒนางานปกครอง รวมทั้งจัดให้คณะกรรมการฝ่ายปกครองศึกษาดูงานตามความเหมาะสม ด้านงานความประพฤตินักเรียนควรมีการวิเคราะห์ปัญหาทางพฤติกรรมของนักเรียนกับรวบรวมไว้ และดำเนินการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน ควรเน้นและตั้งเป้าหมายในการอบรมนักเรียนเรื่องระเบียบวินัย ด้านงานจริยธรรมควรเน้นด้านการอบรมนักเรียนเรื่องความเป็นระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ การตรงต่อเวลา กิริยามารยาท และความรับผิดชอบ โดยเน้นการปฏิบัติมากกว่าการให้ความรู้ภาคทฤษฎี ครูอาจารย์ทุกคนควรสอดแทรกจริยธรรมในการเรียนการสอน ด้านงานระดับชั้นควรมีการยกย่อง ชมเชยให้รางวัลแก่อาจารย์ที่ปรึกษาดีเด่นที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ด้านงานเวรยามควรมีการประเมินผลการอยู่เวร เป็นข้อเสนอแนะแล้วแจ้งให้ทราบโดยทั่วกัน

พูนชัย มทาวงศนันท์ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความต้องการของนักเรียนโรงเรียน ดงเจนวิทยาคม ในการมีส่วนร่วมงานปกครองนักเรียน พบว่า ต้องการให้ครูอาจารย์เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน ควรให้นักเรียนชี้แจงเหตุผลในการทำความผิด ครูอาจารย์ควรรับฟังเหตุผลของนักเรียน มีการยกย่องชมเชยนักเรียน การตกแต่งบริเวณในโรงเรียนให้สะอาด สวยงาม รมรื่น จะมีส่วนช่วยให้นักเรียนมีวินัยในตนเองได้ ส่วนนักเรียนไม่เห็นด้วย คือ เรื่องกฎ ระเบียบต่าง ๆ ที่โรงเรียนกำหนด นักเรียนไม่มีส่วนร่วม การลงโทษด้วยการเขียนดี และลงโทษนักเรียนด้วยความโกรธ ครูใช้อารมณ์ ส่วนการลงโทษนักเรียนด้วยการ ย้ายโรงเรียน ถ้าไม่จำเป็นไม่ควรจะย้ายนักเรียนออกจากโรงเรียน นอกจากในกรณีที่ย่ำแย่

จรัญ นิลพลับ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนางานปกครองนักเรียนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่ พบว่า งานปกครองนักเรียนแต่ละด้านรวมทุกด้านมีการปฏิบัติปานกลาง ส่วนแนวทางในการพัฒนางานปกครองนักเรียน ควรพัฒนาในเรื่องต่าง ๆ คือ การวางแผน โครงการกิจกรรมต่าง ๆ การกำหนดหน้าที่บุคลากรรับผิดชอบปฏิบัติ ปฏิบัติงาน กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของฝ่ายปกครอง ส่วนงานพัฒนาปรับปรุงแก้ไขในกิจกรรม

ต่าง ๆ ควรให้ครูฝ่ายแนะแนว คณะกรรมการนักเรียน และนักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกครั้ง ครูและนักเรียนให้ข้อเสนอแนะว่างานปกครองนักเรียนจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ต้องพิจารณาจากการให้ความร่วมมือร่วมใจทำงานของทุกฝ่าย ได้แก่ คณะครู อาจารย์ นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน การรายงานผลการปกครองนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบทำให้เกิดผลประโยชน์มาก จะทำให้ผู้ปกครองได้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวิธีการปกครองปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับงานปกครองนักเรียน อีกทั้งการประเมินผลงานปกครองนักเรียน ยังมีประโยชน์ต่อสายงานปกครองนักเรียนโดยตรง ซึ่งฝ่ายปกครองสามารถนำผลจากการประเมินผลที่ได้ไปปรับปรุงและพัฒนางานปกครองนักเรียนให้ดียิ่งขึ้นในปีต่อ ๆ ไปได้

มเหศักดิ์ ร่วมรักษ์ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนางานปกครองนักเรียน นักศึกษาโรงเรียนสาปางเทคโนโลยี พบว่า แนวทางการพัฒนางานปกครองนักเรียน นักศึกษา โรงเรียนสาปางเทคโนโลยี ทั้ง 5 งาน คือ งานพฤติกกรรมทั่วไป งานระเบียบวินัย งานมาสาย ขาดเรียน งานพัฒนาค่านิยมและจริยธรรม และงานป้องกันการประพฤติกผิดระเบียบวินัย ครู นักเรียน นักศึกษา ควรส่งเสริมพฤติกกรรมที่ดีงาม ควรส่งเสริมวินัยที่ดีงาม ควรส่งเสริมการมาเรียนให้สม่ำเสมอ ควรแก้ไขค่านิยมและจริยธรรมที่ไม่เหมาะสม ควรปฏิบัติงานให้มีความสอดคล้องเป็นแนวเดียวกัน ควรระบุดูขอบเขตของงานให้ชัดเจน ควรมอบอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบให้กับตำแหน่งต่าง ๆ ควรแบ่งงานเพื่อไม่ให้เกิดการซ้ำซ้อน ควรกำหนดรายการที่ต้องปฏิบัติโดยลำดับก่อนหลัง ควรสังเกตพฤติกกรรมนักเรียน นักศึกษาอย่างสม่ำเสมอ และควรปรับปรุงคุณภาพของงาน

สุวรรณ ไชยชิน (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนหนองเหล็กศึกษา จังหวัดมหาสารคาม โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามรูปแบบ PAOR พบว่าการมีส่วนร่วมของครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถลดปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนเรียนส่งผลให้นักเรียนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพและความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามเกณฑ์มาตรฐานของหลักสูตร เป็นคนดี และสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขอยู่ในโรงเรียนอย่างมีความสุข ตั้งใจเรียน ปฏิบัติตนด้วยความเหมาะสมและส่งผลให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นตามลำดับ

เบญจพร เอี่ยมแสงธรรม (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษายุทธศาสตร์การบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนทุ่งโพธิ์วิทยา พบว่า กระบวนการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านการวางแผนปฏิบัติงาน มีการประชุมวางแผนร่วมกันระหว่างครู เครือข่ายผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนเพื่อกำหนดนโยบาย กำหนดขั้นตอนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนร่วมกัน และยุทธศาสตร์ที่ทำให้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำเร็จคือการร่วมมือ การสร้างความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกัน แก้ไข ส่งเสริม ให้แก่นักเรียน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พอสรุปได้ว่า ระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนจะดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องอาศัยบุคคล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทุกฝ่าย ตลอดจนปัญหาของงานปกครองนักเรียน เกิดจากการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และไม่เป็นที่พึงปรารถนาของสังคมโดยรวม เช่น การหนีเรียน การแต่งกายผิดระเบียบ การติดสารเสพติด ซึ่งปัญหาเหล่านี้ต้องได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ทุกคน ในการช่วยเหลือแนะนำและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียนตลอดเวลา จึงจะเป็น การส่งเสริมสนับสนุนให้เป็นผู้ที่มีระเบียบวินัย คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมในอันที่พึง ปรารถนาของสังคม การนำระบบการดูแลช่วยเหลือมาใช้ดำเนินการควบคู่กับระบบการเรียน การสอนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งผลให้นักเรียนเป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข ในขณะที่ระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียนดำเนินไปตามกระบวนการขั้นตอนนั้น การประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาและการประกันคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงมีความสำคัญและ จำเป็นในการที่จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและผดุงรักษาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทั้งในด้านคุณภาพผู้เรียน ด้านกระบวนการ และด้านปัจจัยให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและ ยั่งยืนต่อไป

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม